Kommunal bistånds verksamhet

Betänkande av kommittén för

SOU 1974:86

Ref

Kommunal biståndsverksamhet

Betänkande av kommittén för kommunal biståndsverksamhet

SOU 1974:86

Statens offentliga utredningar
1974:86
Kommundepartementet

Kommunal biståndsverksamhet

Betänkande av kommittén för kommunal biståndsverksamhet

ISBN 91-38-02040-8
Omslag: Jan Bohman
Göteborgs Offsettryckeri AB
Stockholm 1974

Till Statsrådet och chefen för kommundepartementet

Genom beslut den 25 maj 1973 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för civildepartementet att tillkalla sakkunniga och experter att utreda frågan om kommunala och landstingskommunala åtgärder i anslutning till den svenska internationella biståndsverksamheten.

Med stöd av bemyndigandet tillkallade departementschefen den 5 juni 1973 såsom sakkunniga landshövdingen Hjalmar Mehr, tillika ordförande, borgarrådet Inge Hörlén, riksdagsledamoten Hilding Johansson, landstingsrådet Ruth Kärnek samt riksdagsledamöterna Per-Erik Ringaby, Tage Sundkvist och Bertil Öhvall. Att som expert biträda de sakkunniga förordnade departementschefen samma dag departementsrådet Lars Anell. Samtidigt förordnades till sekreterare åt de sakkunniga hovrättsassessorn Rolf Strömberg.

I skrivelse den 28 september 1970, nr 43, har 1970 års kyrkomöte hos Kungl. Maj:t hemställt bl.a. om viss ändring i 2 § lagen (1961:436) om församlingsstyrelse. Genom beslut den 5 juni 1973 har Kungl. Maj:t förordnat att handlingarna i ärendet, i vad avser denna fråga, skall överlämnas till de sakkunniga att övervägas i samband med fullgörande av utredningsuppdraget.

De sakkunniga, som antagit namnet kommittén för kommunal biståndsverksamhet, får härmed överlämna betänkandet Kommunal biståndsverksamhet.

Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm den 17 september 1974.

Hjalmar Mehr

Inge Hörlén *Hilding Johansson* *Ruth Kärnek*

Per-Erik Ringaby *Tage Sundkvist* *Bertil Öhvall*

/Rolf Strömberg

Innehåll

Lagförslag

Förslag till
Lag om rätt för kommun att lämna internationell katastrofhjälp

Härigenom förordnas att primärkommun och landstingskommun äger lämna internationell katastrofhjälp genom att bistå med sådan utrustning som kommunen kan avvara. Kommun äger därvid i skälig omfattning anvisa särskilda medel för iordningställande och transport av utrustningen samt tillhandahålla och bekosta personal för skötsel av denna.

Sammanfattning

Kommuns befogenheter är enligt kommunallagarna begränsade till vården av kommunens egna angelägenheter. För att en åtgärd skall falla inom den kommunala kompetensen måste den tillgodose ett allmänt, till kommunen knutet intresse.

De officiella, svenska biståndsinsatserna till andra länder sker genom statsmakterna.

På grund härav har, bortsett från de begränsade befogenheter som tillagts kommun genom lagen (1962:638) om rätt för kommun att bistå utländska studerande, kommunala beslut om bistånd i olika former till andra länder ansetts vara oförenliga med reglerna om den kommunala kompetensen. En bekräftelse härpå utgör tre av regeringsrätten år 1973 meddelade domar, varigenom landstingskommunala beslut att anslå medel resp. vederlagsfritt överlåta sjukvårdsutrustning till Demokratiska Republiken Vietnam upphävts såsom kompetensöverskridande.

Det finns emellertid en mycket stark vilja hos många kommuner att medverka i den internationella hjälpverksamheten. Vid de samråd som kommittén har haft med bl. a. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA), Svenska röda korset, Rädda Barnen och flera kyrkliga missionsorganisationer har kommittén också erfarit att en kommunal medverkan i internationellt hjälparbete i en del fall kan vara mycket värdefull. I framför allt katastrofsituationer har kommuner och landsting, särskilt som sjukvårdshuvudmän, förutsättningar att kunna medverka. Under utredningens gång har kommit fram att det hos kommuner och landsting finns fullt användbar utrustning, främst sjukvårdsmateriel, som skulle kunna avvaras för sådana situationer.

Kommittén finner på grund av det anförda att primärkommuner och landstingskommuner bör i särskild lag tilläggas rätt att i viss utsträckning medverka i internationell hjälpverksamhet. Det kan emellertid inte bli fråga om att göra några mera ingripande avsteg från de grundsatser som gäller för den kommunala kompetensen.

Med utgångspunkt i att det måste vara statsmakterna som bär ansvaret för vårt lands internationella relationer föreslår kommittén utvidgning och precisering av den kommunala kompetensen i följande hänseenden:

– Kommuner och landsting skall berättigas att lämna internationell katastrofhjälp. Med katastrofhjälp avser kommittén hjälp i katastrofsituationer, orsakade av krig, farsoter, naturhändelser (jordbävning, vulkanut-

brott, översvämning, torka) eller liknande samt återuppbyggnadsfasen efter katastrofer.

– Från den kommunala befogenheten skall undantas deltagande i det långsiktiga biståndet till u-länderna, vilket bör vara uteslutande en statlig uppgift.

– Kommuner och landsting föreslås få rätt att bistå med sådan *utrustning* som man kan avvara.

– Rätt till visst *tjänstebistånd* föreslås i anslutning till ett utrustningsbistånd. Under ett initialskede bör kommuner och landsting kunna tillhandahålla och bekosta personal för installation och intrimning av mera komplicerad utrustning samt för instruktion om dess skötsel för personer i mottagarlandet. I övrigt bör kostnaderna för tjänstebistånd inte bestridas av kommuner eller landsting. Kommittén förordar dock att kommunalanställd personals deltagande i internationell hjälpverksamhet skall tillgodoräknas dem i löne-, pensions- och merithänseende.

– Kommittén avvisar däremot tanken på att kommuner och landsting ges möjligheter att medverka i internationell hjälpverksamhet genom kontanta *penningbidrag*. I anslutning till ett beslut om utrustningsbistånd bör emellertid möjligheter ges att i skälig omfattning anvisa medel för iordningställande och transport av utrustningen.

– Det kommunala biståndet skall kunna lämnas till såväl u-länder som i-länder.

– I likhet med vad som även i övrigt gäller för Sveriges internationella hjälparbete måste det kommunala biståndet utgå från mottagarlandets behov och prioriteringar.

– Förmedling av den kommunala hjälpen bör normalt ske via organ som har en uppbyggd och väl inarbetad organisation för hjälpinsatser, såsom Svenska Röda korset, Rädda Barnen, FN-organ eller kyrkliga hjälporganisationer. Kommuner och landsting bör emellertid själva få avgöra om och i vilken mån biståndet skall förmedlas av sådan organisation.

– Kommuner och landsting bör själva få avgöra vid vilket tillfälle utrustning skall skänkas – antingen vid ett visst katastroftillfälle eller i samband med rutinmässiga inventeringar och utrangeringar.

I kommitténs uppdrag har också ingått att överväga frågan om rätt för församling att bevilja anslag till internationellt bistånds- och utvecklingsarbete samt till svenska kyrkans mission. Enligt kommitténs uppfattning måste emellertid samma restriktiva synpunkter som kommittén lagt på frågan om primärkommuns och landstingskommuns befogenheter när det gäller penningbidrag läggas också på frågan om församlings medverkan i det internationella arbetet. På grund härav och då någon utrustning som skulle kunna användas i internationellt hjälparbete inte torde kunna påräknas hos församlingarna i sådan omfattning att detta skulle motivera en lagändring anser sig kommittén inte kunna tillstyrka att församling genom lagändring får befogenhet att bevilja anslag till eller annorledes medverka i sådant arbete. – Kyrkliga hjälporganisationer, t.ex. Lutherhjälpen, kan dock göra en nyttig insats som förmedlare av hjälp från kommuner och landsting.

Summary

Swedish municipalities and county councils enjoy a large measure of independence. They are, for instance, rating authorities. However, the powers of the municipal and county authorities are limited by law to the care of their own affairs. For a measure to fall within the competency of a municipal or county council, it must relate to the public interest of the municipal or county area in question.

Consequently, apart from the limited powers assigned to municipalities under the Act (1962:638) concerning the Right of Municipalities to Assist Foreign Students, the decisions of municipal and county authorities to provide aid of different kinds to other countries have been considered incompatible with the rules governing local authority competency. Confirmation of this is provided by three findings of the Supreme Adminstrative Court in 1973, in which the decisions of a county council to allocate funds, and to convey medical equipment free of charge, to the Democratic Republic of Vietnam were annulled as being outside the council's competency.

The municipalities and county councils, however, are extremely concerned to participate in international aid activities. The Committee has therefore been commissioned by the Government to study the question of these authorities' opportunities to take part in providing international aid.

In its consultations with, among other bodies, the Swedish foreign aid agency SIDA, the Swedish Red Cross, the Save the Children Fund, and several church missionary organisations, the committee has found that participation of municipalities and county councils in international aid work can, in a number of cases, be extremely valuable. In catastrophe situations in particular, municipal and county authorities, above all in their capacity as the the bodies responsible for medical care, are in a uniquely good position to help. In the course of the enquiry, it has emerged that certain municipalities and county councils possess perfectly usable equipment, mainly medical materiel, that could be utilised in such situations.

On the above grounds, the Committee finds that municipal and county councils should be assigned, in a special act, the right to participate to some extent in international aid activities. However, the question cannot

arise of making any radical departure from the fundamental principles governing the competency of these authorities.

Assuming that it must be the central Government and Parliament who bear responsibility for Sweden's international relationships, and that it is necessary to act according to the needs and priorities of the recipient country, the Committee proposes an extension of the competency of the municipal and county authorities to permit them to provide international aid in a catastrophe situation by furnishing such equipment as they themselves can dispense with. They should also be empowered to allocate special funds on a reasonable scale for the making ready and transport of such equipment, and to provide and pay the costs of personnel for its maintenance.

The Committee also approves the current recommendations in respect of municipalities and county councils that the participation of officers exployed by them in international aid should be credited in calculating salary, pension, and merit.

On the other hand, the Committee does not wish to propose that the municipalities or county councils be given the opportunity to participate in international aid by purely financial contributions. The introduction of such a power would involve, in the Committee's opinion, an excessive departure from the basic principles that have so far governed the competency of these authorities.

Swedish parishes are also rating authorities. As in the case of municipalities and county councils, the various powers of the parish are limited to its own area. The Committee's sphere of reference has consideration of whether parishes should have the right to make grants to international aid and development work, and to the mission of the Swedish Church. In the opinion of the Committee, however, the same restrictive views as it applied to the powers of the municipality and county council in respect of monetary contributions must be held valid regarding the participation of parishes in international work. On these grounds, and since no equipment that could be used in international aid work can be reckoned with, in the case of the parishes, on sufficient scale to warrant an amendment to the law, the Committee finds itself unable to approve that parishes should be given, by an amendment to the law, the power to make grants or otherwise to participate in work of this kind.

1 Utredningsuppdraget m.m.

I anförande till statsrådsprotokollet den 25 maj 1973 anförde chefen för civildepartementet, statsrådet Lundkvist, bl.a. följande.

Det råder stor enighet i vårt land om angelägenheten av en aktiv svensk medverkan i den internationella biståndsverksamheten. Staten svarar för huvudparten av biståndsinsatserna. Anslagen över statsbudgeten för internationellt utvecklingssamarbete föreslås för budgetåret 1973/74 uppgå till 1 562,5 milj. kr., vilket innebär en ökning med 312,5 milj. kr. eller 25 % jämfört med innevarande budgetår. Betydande biståndsinsatser görs också på frivillighetens väg och då främst genom skilda ideella organisationer. Ett exempel på en spontan frivillig hjälpinsats med en utomordentligt bred förankring är den nu pågående riksinsamlingen för uppbyggandet av Bach Mai-sjukhuset i Demokratiska Republiken Vietnam.

Som ytterligare ett uttryck för den allmänna uppslutningen kring en svensk biståndsverksamhet kan ses en rad landstingskommunala och primärkommunala beslut under senare år att ställa viss utrustning eller medel till hjälpbehövande länders förfogande.

Sådana kommunala insatser är emellertid i princip inte förenliga med kommunallagstiftningens regler om kommunernas befogenheter. En bekräftelse härpå utgör två nyligen meddelade domar av regeringsrätten i mål om lagligheten av landstingskommunala beslut att anslå medel till resp. vederlagsfritt överlåta sjukvårdsutrustning som skulle ställas till visst u-lands förfogande. I båda fallen upphävde regeringsrätten besluten. I det senare avgörandet fäste regeringsrätten enligt domskälen avseende vid att utrustningen hade ett visst, inte obetydligt värde.

Denna ståndpunkt i lagstiftning och rättspraxis beror på att en grundläggande förutsättning för att en åtgärd skall falla inom den kommunala kompetensen är att den tillgodoser ett allmänt till kommunen knutet intresse. Detta följer av den grundläggande kompetensbestämmelsen som finns i 3 § kommunallagen (1953:753) och 4 § landstingslagen (1954:319). Enligt dessa lagrum får kommunen resp. landstingskommunen själv vårda sina angelägenheter, såvida inte handhavandet av dessa enligt gällande författningar tillkommer annan. Vidare hänvisas i lagrummen till vad som är särskilt föreskrivet om vissa kommunala angelägenheter. En motsvarande avgränsning görs av den kyrkokommunala kompetensen i 2 § lagen (1961:436) om församlingsstyrelse. I detta lagrum anges vidare med en exemplifierande uppräkning vad som avses med församlingsangelägenheter. Gränsen för församlingens kompetens följer av det syfte församlingen har att fullfölja, nämligen att möjliggöra och främja kyrkans gärning.

Av det anförda framgår att den kommunala kompetensen vilar på en

lokaliseringsprincip. Detta har varit fallet alltsedan 1860-talet då våra första kommunalförfattningar tillkom.

Utöver den nu berörda grundläggande bestämmelsen om kommunernas allmänna kompetens finns en rad specialförfattningar genom vilka kommunerna ålagts eller bemyndigats att handha vissa uppgifter. Också i dessa författningar har lokaliseringsprincipen genomgående upprätthållits. Principen har även konsekvent vidhållits i rättspraxis.

Av intresse i detta sammanhang är också en föreskrift i 50 § kommunallagen och 56 § landstingslagen att vad som tillhör kommun resp. landstingskommun i fast eller lös egendom bör förvaltas så att kommunens förmögenhet inte minskas.

Genom att avfatta regeln om kommunernas allmänna kompetens som en generalklausul har man avsett att möjliggöra en fortsatt anpassning av kommunernas befogenheter efter samhällsutvecklingens krav. Uppgiften att närmare avgränsa området för kommunernas kompetens har överlämnats åt rättspraxis.

De gränser för den kommunala kompetensen, som sålunda dragits upp i rättspraxis, har emellertid i vissa avseenden kommit att framstå som alltför snäva. Under senare år har vid flera tillfällen väckts fråga om att ändra bestämmelserna, och det har då i allmänhet skett med anledning av vissa avgöranden i rättstillämpningen. Den kommunala kompetensen har också i några fall genom särskild lagstiftning utvidgats och preciserats. Exempel på detta är att kommun genom lagen (1968:131) om vissa kommunala befogenheter inom turistväsendet har fått rätt att vidta åtgärder för uppförande och drift av turistanläggningar i den mån det är påkallat för att främja turistväsendet inom kommunen. Ett ytterligare exempel på sådan precisering av den kommunala kompetensen, som jag här har talat om, är lagen (1969:596) om kommunalt partistöd, enligt vilken kommun och landstingskommun får lämna ekonomiskt bidrag till politiskt parti.

Ett annat exempel på en vidgning av den kommunala kompetensen, som är av särskilt intresse i detta sammanhang, är lagen (1962:638) om rätt för kommun att bistå utländska studerande.

Riksdagen har även vid senare tillfällen behandlat frågan om kommunernas roll i den internationella biståndsverksamheten. Med anledning av motioner till 1970 års riksdag om rätt för kommun att utan vederlag överlåta viss sjukvårdsutrustning till u-land slogs fast att de finansiella resurserna för biståndsverksamheten huvudsakligen borde erhållas genom statliga och frivilliga insatser (KU 1970:22). Enligt utskottet kunde den i motionerna aktualiserade frågan lösas genom kontakter med frivilligorganisationer och hjälporgan för utvecklingsländer. I varje fall borde enligt utskottet inte för det ändamål som motionärerna tagit upp företas en lagändring som innebar avsteg från de grundläggande principerna i fråga om kommuns och landstingskommuns förmögenhetsförvaltning.

Som jag har framhållit i det föregående är det här fråga om angelägna ändamål och det föreligger bred enighet i vårt land om att de bör främjas. Det kan också finnas uppgifter i anslutning till den svenska biståndsverksamheten som kommuner och landstingskommuner har speciella förutsättningar att hjälpa till att lösa. Jag tänker här på t.ex. landstingskommunernas engagemang inom sjukvården. Otvivelaktigt finns inom vissa verksamhetsområden i både kommuner och landstingskommuner ett tekniskt kunnande och utrustning, som skulle kunna komma till användning också i svenskt biståndsarbete.

Av vad jag har anfört framgår att jag anser att frågan om på vilket sätt

landstingskommuner och primärkommuner bör kunna medverka med bistånd till u-länderna bör utredas.

Utgångspunkten för denna utredning är självfallet att ansvaret för den svenska biståndspolitiken vilar på statsmakterna och att kommunala åtgärder för att lämna bistånd till u-länderna skall stå i överensstämmelse med inriktningen av denna politik.

Utredningen bör inriktas på att undersöka vilka åtgärder som bör kunna komma i fråga för landstingskommunala och primärkommunala hjälpinsatser i anslutning till svensk biståndsverksamhet. Åtgärder som därvid ligger nära till hands är att ställa sådan utrustning till förfogande som inte behövs för landstingskommunens eller kommunens eget behov. Utredningen bör emellertid beakta att också bistånd av detta slag bör utgå från mottagarnas behov och prioriteringar.

Utredningen bör söka anvisa former för kommunala biståndsinsatser som låter sig förena med gällande rätt. Bedöms detta inte möjligt får en lagändring övervägas.

Jag har inhämtat att statsrådet Myrdal senare kommer att föreslå Kungl. Maj:t att till utredningen för övervägande överlämna en skrivelse (1970:43) från 1970 års allmänna kyrkomöte om bl.a. viss ändring i 2 § lagen om församlingsstyrelse, såvitt skrivelsen avser nämnda lagändring.

Kommunalrättskommittén har nyligen gjort en allmän översyn av reglerna om den kommunala kompetensen. Kommitténs förslag, som i huvudsak avser frågor om kommunalt stöd till näringslivet, har redovisats i betänkandet (SOU 1971:84) Kommunal kompetens. Betänkandet har remissbehandlats. Den fortsatta beredningen av betänkandet vilar i avbidan bl.a. på resultatet av det arbete som bedrivs av utredningen (In 1972:02) om regionalpolitiska styrmedel. Den utredning som jag nu har förordat om kommunala humanitära hjälpinsatser kan bedrivas oberoende av beredningen av kommunalrättskommitténs förslag.

I skrivelse den 28 september 1970, nr 43, anhöll 1970 års kyrkomöte med anledning av väckta motioner nr 40 och 73 hos Kungl. Maj:t, att i 2 § lagen (1961:436) om församlingsstyrelse måtte vidtagas sådan ändring att församling erhöll kompetens att bevilja anslag till internationellt biståndsoch utvecklingsarbete samt att Kungl. Maj:t måtte inrätta en Svenska kyrkans fond för internationellt arbete och för densamma fastställa stadgar. Kyrkomötet hemställde vidare om sådan ändring av lagen om församlingsstyrelse att församling i begränsad omfattning ägde bevilja anslag till svenska kyrkans mission.

I beslut den 5 juni 1973 fann Kungl. Maj:t att vad i ärendet förekommit inte föranledde annan åtgärd än att Kungl. Maj:t förordnade att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till de sakkunninga för utredning av frågan om kommunala och landstingskommunala åtgärder i anslutning till den svenska internationella biståndsverksamheten för att – i vad avsåg förslag om ändring av lagen om församlingsstyrelse – övervägas i samband med fullgörande av utredningsuppdraget.

Under utredningsarbetet har kommittén samrått med representanter för bl.a. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA), Överstyrelsen för Svenska röda korset, Rädda Barnens Riksförbund, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, enskilda kommuner och landsting samt flera kyrkliga biståndsorganisationer.

2 Gällande rätt m.m.

2.1 Borgerlig primärkommuns och landstingskommuns kompetens

2.1.1 *Kompetensregleringen*

Den borgerliga primärkommunens resp. landstingskommunens befogenheter eller kompetens grundas på positiv lag. Den grundläggande kompetensbestämmelsen finns i 3 § kommunallagen (1953:753; omtryckt 1969:765) (KL) och 4 § landstingslagen (1954:319; omtryckt 1972:101) (LL). Motsvarande bestämmelser finns i 3 § kommunallagen (1957:50; omtryckt 1969:766) för Stockholm (KLS). 3 § KL lyder:

> Kommun äger att själv, efter vad i denna lag närmare bestämmes, vårda sina angelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan.
>
> Angående vissa kommunala angelägenheter är särskilt stadgat.

I det i övrigt likalydande stadgandet i 4 § LL ges därutöver exempel på vissa mera betydelsefulla arbetsuppgifter inom landstingskommunerna, nämligen hälso- och sjukvård, undervisning, socialvård samt jordbrukets och andra näringars utveckling. Denna exemplifiering innebär dock inte någon begränsning i landstingskommunens kompetens.

Den nuvarande kompetensregeln infördes i KL år 1948.[1] Den ersatte en tidigare kompetensbestämmelse som tillkommit genom 1862 års kommunalförfattningar, enligt vilka kommunmedlemmarna själva ägde vårda sina gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter. Denna äldre bestämmelse ansågs enligt rättspraxis innebära, att angelägenheten skulle vara till nytta för samtliga kommunmedlemmar eller för ett betydande antal av dessa.

Denna tidigare kvantitativa kompetensbestämning ersattes genom 1948 års kommunallagsreform av en kvalitativ sådan. Enligt den då införda bestämmelsen skall allmänintresset och inte som tidigare gemensamhetsintresset vara normerande för kommunernas kompetens. En angelägenhet är enligt förarbetena att uppfatta som kommunal om till denna anknyter sig ett allmänt, till kommunen hänförligt intresse av sådan art och styrka att angelägenheten bör bli föremål för kommunal omvårdnad.

En annan begränsning av objektiv natur ansågs ligga i att det allmänna

[1] SOU 1947:53, Prop. 1948:140, KU 24, rskr 270.

intresse som konstituerar en angelägenhet som kommunal måste vara knutet till den egna kommunen. Denna lokaliseringsprincip hade varit erkänd sedan kommunallagarnas tillkomst. Sålunda betonades redan i förarbetena till 1862 års kommunalförordningar att det låg i sakens natur, att kommunens självverksamhet alltid förblir lokal. Principen kom emellertid inte till uttryck i själva lagtexten.

Genom uttrycket "såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan" anges gränserna gentemot andra organ, t.ex. staten eller andra kommunbildningar.

Kompetensregeln i KL, KLS resp. LL är utformad som en s.k. generalklausul, vilket innebär att lagtexten är mycket allmänt avfattad. Härigenom har man avsett att möjliggöra en fortsatt anpassning av de kommunala befogenheterna efter samhällsutvecklingens krav. Lagtexten ger därför ringa vägledning när det gäller att fastställa huruvida en viss angelägenhet är av sådan beskaffenhet att det ligger inom en kommuns resp. landstingskommuns befogenhet att själv vårda den. Inte heller ger texten någon konkret upplysning i frågan i vad mån kommun vid vården eller handhavandet av sina angelägenheter kan vara underkastad särskilda rättsliga begränsningar. För att vinna klarhet i innebörden av lagrummet blir man därför hänvisad till andra rättskällor än själva lagtexten.

Till de viktigaste rättskällorna hör, förutom förarbetena till kompetensregeln, de särskilda, i kommunallagarna angivna grunder på vilka kommunmedlem genom s.k. kommunalbesvär kan påkalla laglighetsprövning av ett kommunalt beslut (76 § KL, 80 § KLS och 78 § LL). Besvär kan endast grundas på att beslutet inte tillkommit i laga ordning, står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet, som fattat beslutet, eller kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Av stor betydelse för bestämningen av gränserna för den kommunala kompetensen är den rättspraxis som i kommunalbesvärsmål utbildats på området samt den speciallagstiftning som kommit till stånd och till vilken kompetensbestämmelsen hänvisar.

Av intresse rörande frågan om kommuns resp. landstingskommuns medverkan i internationell biståndsverksamhet är, vid sidan av den allmänna kompetensregeln, en föreskrift i 50 § KL, 54 § KLS resp. 56 § LL att vad som tillhör kommun resp. landstingskommun i fast eller lös egendom bör förvaltas så att kommunens resp. landstingskommunens förmögenhet inte minskas.

Här må också anmärkas att frågan om lagligheten av ett kommunalt resp. landstingskommunalt beslut endast kan bli aktuell om besvär anförs däremot. Om besvär inte anförs mot beslutet och detta därigenom vinner laga kraft, anses beslutet i regel lagligt och bindande för kommunmedlemmarna oberoende av om beslutet kommit till i laga ordning eller inneburit ett överskridande av den kommunala kompetensen.

2.1.2 *Rättspraxis*

I rättspraxis finns flera avgöranden där fråga varit om kommuners eller landstings internationella engagemang. Här skall i korthet återges några sådana avgöranden av regeringsrätten, som är sista instansen i kommunalbesvärsmål. Förkortningen RÅ avser regeringsrättens årsbok, där avgörandena återgivits.

RÅ 1952 I 266. Beslut av kommunalfullmäktige i Grums köping om att anslå 25 kr. till Estniska Nationalrådet upphävdes av regeringsrätten, som anförde att anslaget inte kunde anses avse någon köpingens angelägenhet.

RÅ 1961 I 97. Beslut av stadsfullmäktige i Norrköping att bevilja 7 500 kr. såsom stipendium åt en utländsk studerande vid stadens högre tekniska läroverk upphävdes av regeringsrätten, eftersom det inte kunde anses avse en angelägenhet som det tillkom staden att vårda. – En ledamot av regeringsrätten ville dock lämna de mot stadsfullmäktiges beslut anförda besvären utan bifall under hänvisning till utgiftens ringa storlek och kulturellt representativa karaktär.

RÅ 1965 I 90. Beslut av Malmöhus läns landsting att tills vidare undvika sydafrikanska varor i upphandling för landstingets räkning ansågs av regeringsrättens majoritet avse fråga som utgjorde en landstingets angelägenhet och låg därför inom ramen för landstingets kompetens. – Två ledamöter var emellertid skiljaktiga och anförde, att landstinget genom sitt beslut avsett att uttrycka sitt ogillande av den i Sydafrika förda apartheidpolitiken. Då avgivande av opinionsyttringar låg utanför gränserna för landstingets kompetens och landstinget sålunda överskridit sin befogenhet, ville dessa två ledamöter upphäva beslutet.

RÅ 1968 K 613. Beslut av stadsfullmäktige i Borlänge att anslå 5 000 kr. till Svenska röda korsets FNL-insamling för humanitär hjälp till Vietnams civilbefolkning ansågs strida mot den kommunala kompetensen och upphävdes.

En i förhållande till det tidigare nämnda avgörandet RÅ 1965 I 90 motsatt ståndpunkt kom regeringsrätten till i plenimålet *RÅ 1969 ref. 52.* I detta mål ansåg regeringsrättens majoritet (15 ledamöter) ett beslut av stadsfullmäktige i Stockholm att rekommendera stadens organ att tills vidare inte köpa sydafrikanska varor vara kompetensöverskridande, eftersom beslutet till sin verkliga natur inte var en allmän hänvisning till stadens organ i syfte att få till stånd en ändamålsenlig upphandling utan en utrikespolitisk manifestation, varigenom fullmäktige avsett att ge uttryck för ogillande av den i Sydafrika förda apartheidpolitiken i syfte att åstadkomma en ändring i denna. – Sju ledamöter ansåg däremot att beslutet var kompetensenligt.

RÅ 1971 C 296. Beslut av fullmäktige i Västerås stad att anvisa 91 000 kr. till tio bostadsbaracker samt en barack med sanitära anläggningar att överlämnas som gåva till den jordbävningsdrabbade jugoslaviska staden Banja Luka ansågs falla utanför ramen för den kommunala kompetensen. – Ett regeringsråd ansåg dock anslagsbeslutet lagligt med hänsyn till

stadens vänortsförbindelser med Banja Luka och det akuta behovet av katastrofhjälp.

I tre domar, meddelade under år 1973, har regeringsrätten haft att ta ställning till landstingskommuns befogenhet att medverka i internationell biståndsverksamhet i samband med kriget i Vietnam. I samtliga tre fall ansågs beslut om sådan medverkan vara kompetensöverskridande.

I dom den 16 april 1973 upphävde regeringsrätten sålunda ett beslut av Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott att genom SIDA:s försorg ge på landstingets inrättningar ej i bruk varande, fullt användbar sjukvårdsutrustning till det förstörda universitetssjukhuset i Thai Binh i Demokratiska Republiken Vietnam (Nordvietnam) till en omfattning som kunde värderas till 200 000 kr. Regeringsrätten anförde att den med beslutet avsedda egendomen haft ett visst, icke obetydligt värde och att beslutet att skänka bort egendomen således inte varit motiverat av landstingets egna ekonomiska intressen. Det kunde därför inte anses ha varit en uppgift för landstinget att förfoga över egendomen på sätt som skett, varför förvaltningsutskottet överskridit sin befogenhet.

I ytterligare en *dom den 16 april 1973* upphävde regeringsrätten ett beslut av Uppsala läns landsting att anslå 6 000 kr. för inköp av läkarväska till Vietnam genom Svenska röda korsets försorg såsom kompetensöverskridande.

I regeringsrättens *dom den 14 augusti 1973* slutligen upphävdes ett beslut av Västernorrlands läns landstings förvaltningsutskott att anvisa ett anslag om 100 000 kr. som bidrag till återuppbyggnad av Bach Mai-sjukhuset i Demokratiska Republiken Vietnam, eftersom det inte kunde anses vara en landstingskommunens angelägenhet att anslå medel till internationell biståndsverksamhet.

2.1.3. *Speciallagstiftning m.m.*

I vissa avseenden har de allmänna gränser för den kommunala kompetensen som dragits upp i kommunallagarna och dess förarbeten samt i rättspraxis kommit att framstå som alltför snäva. Den kommunala kompetensen har därför i några fall utvidgats genom särskild lagstiftning. Sålunda äger kommun och landstingskommun enligt lagen (1962:638) om rätt för kommun att bistå utländska studerande beträffande den som i anslutning till svenskt utvecklingsbistånd vistas i kommunen för studier eller annan utbildning vidta åtgärder i syfte att underlätta deras vistelse där och främja deras välfärd och trivsel. Genom lagen (1968:131) om vissa kommunala befogenheter inom turistväsendet har kommun vidare fått rätt att vidta åtgärder för uppförande och drift av turistanläggningar i den mån det är påkallat för att främja turistväsendet inom kommunen. Ytterligare exempel på en precisering av den kommunala kompetensen är lagen (1969:596) om kommunalt partistöd, enligt vilken kommun och landstingskommun får lämna ekonomiskt bidrag till politiskt parti, samt lagen (1970:663) om vissa kommunala befogenheter i fråga om sysselsättning för handikappade. I sammanhanget kan också nämnas den ändring som år 1959 (1959:605) vidtagits i lagen (1947:523) om kommunala

åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, varigenom kommun getts möjligheter att under vissa omständigheter stödja bostadsförsörjningen även inom annan kommun i samma bostadsförsörjningsområde (Lex Bollmora).

Av särskilt intresse i nu förevarande sammanhang är vissa uttalanden i förarbetena[2] till lagen (1962:638) om rätt för kommun att bistå utländska studerande. I det lagstiftningsärendet, som aktualiserades av det i det föregående refererade avgörandet, varigenom regeringsrätten upphävde ett beslut av stadsfullmäktige i Norrköping om stipendium åt en utländsk studerande (RÅ 1961 I 97), prövades – mot bakgrund av lokaliseringsprincipen och den vid olika tillfällen fastslagna principen att den offentliga biståndsverksamheten faller inom området för statsmakternas ansvar för våra internationella förbindelser – ändamålsenligheten av att ändå öppna en befogenhet för kommun att i visst speciellt avseende medverka i den svenska utvecklingshjälpen.

I propositionen (s. 30) anförde föredragande departementschefen att kommunal medverkan i biståndsverksamhet kunde vara motiverad av kommunernas bättre möjligheter att på vissa områden bedöma vilka konkreta åtgärder som med hänsyn till lokala förhållanden bäst främjar den samlade svenska hjälpinsatsen. Enligt departementschefen utgjorde stipendiatverksamheten den gren av det internationella biståndsarbetet där kommunala insatser låg närmast till hands, eftersom det inte här, som vid kommunal medverkan i andra former av utvecklingshjälp, enbart var fråga om finansiella bidrag. Tonvikt kunde läggas på praktiska åtgärder i samband med omhändertagandet av stipendiaterna i Sverige. Den vidgning av den kommunala kompetensen som skedde genom denna lagstiftning avsåg endast sociala och kurativa insatser för stipendiaterna, t.ex. tillhandahållande av kost samt bostäder, studielokaler och samlingslokaler. Det framhölls i propositionen att en på detta sätt bestämd kommunal medverkan i biståndsarbetet hade fördelar, då det gällde samordningen med den allmänna svenska utvecklingshjälpen. En sådan samordning var under alla förhållanden ofrånkomlig, framhölls det, och med den avgränsning av kommunernas insatser det här var fråga om ansågs inte samordningen behöva bli något egentligt problem.

Riksdagen hade inga invändningar mot vad som sålunda anfördes. Konstitutionsutskottet strök för sin del under att de kommunala uppgifterna skall ha lokal anknytning och att det inte borde kunna komma i fråga att uppge lokaliseringsprincipen som riktlinje för avgränsningen av kommunernas verksamhetsområde. Stor försiktighet borde därför iakttas, då det var fråga om att göra avsteg från denna princip. Utskottet uttalade vidare att de finansiella resurserna för biståndsverksamheten borde erhållas genom statliga anslag och frivilliga insatser.

Riksdagen har även vid senare tillfällen behandlat frågan om kommunernas roll i den internationella biståndsverksamheten. Med anledning av motioner till 1970 års riksdag om rätt för kommun att utan vederlag överlåta viss sjukvårdsutrustning till u-land slogs fast att de finansiella resurserna för biståndsverksamheten huvudsakligen borde erhållas genom statliga och frivilliga insatser (KU 1970:22). Enligt utskottet kunde den i

[2] SOU 1962:21, Prop. 1962:191, KU 21, rskr 415.

motionerna aktualiserade frågan lösas genom kontakter med frivilligorganisationer och hjälporgan för u-länder. I varje fall borde enligt utskottet inte för det ändamål som motionärerna tagit upp företas en lagändring som innebar avsteg från de grundläggande principerna i frågan om kommuns och landstingskommuns förmögenhetsförvaltning.

2.1.4 *Sammanfattning av rättsläget*

Sammanfattningsvis gäller beträffande kommuns och landstingskommuns befogenheter att de har att vårda sina angelägenheter och att fullgöra vissa i speciallagstiftning angivna uppgifter. I denna avgränsning av den kommunala kompetensen ligger ett krav att angelägenheten skall vara knuten till kommunens område. Denna lokaliseringsprincip har för den kommunala verksamheten varit erkänd ända sedan kommunallagarnas tillkomst och den har genomgående upprätthållits i den speciallagstiftning genom vilken kommunerna ålagts eller bemyndigats att handha olika uppgifter. Principen har också konsekvent vidhållits i rättspraxis.

Annan egendom än sådan som saknar såväl bruksvärde för kommunen som marknadsvärde får på grund av denna lokaliseringsprincip och bestämmelserna om kommuns förmögenhetsförvaltning inte överlåtas till annat land eller internationell hjälporganisation utan skäligt verderlag. Saknas sådant värde är förfogandet däremot i princip fritt. Det fria förfogandet får dock inte medföra att särskilda medel anvisas för iordningställande och transport av egendom utöver vad som normalt är att påräkna vid utrangering.

Ett kommunalt beslut om att ekonomiskt medverka i internationellt hjälparbete i andra former än vad som kan vara tillåtet enligt 1962 års lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande ligger utanför den kommunala kompetensen. I detta fall blir det ingen skillnad i bedömningen om biståndet skulle tillfalla sådan utländsk mottagare, med vilken kommunen har regelbunden kontakt, t.ex. fadder- eller vänort.

Utanför den kommunala kompetensen faller också beslut om åtgärder och aktioner med klart utrikespolitiskt syfte, t.ex. bojkott av varor från vissa länder.

2.2 Den kyrkokommunala kompetensen

Beträffande kyrkokommunens, dvs. församlingens, kompetens gäller lagen (1961:436) om församlingsstyrelse (LFS). Kompetensregleringen anges i 2 § LFS inte genom en generalklausul utan genom en uppräkning av de ämnen som tillhör församlingens handläggning. Efter förebild av 3 § KL stadgas i paragrafens första stycke att församling äger att själv vårda sina angelägenheter, såvitt inte handhavandet därav enligt lagen eller särskild författning tillkommer annan. I andra stycket anges därefter uttömmande vilka frågor som skall anses som församlingens angelägenheter. Bland sådana angelägenheter anges anskaffande och vård av kyrka, begravningsplats och församlingshus samt åtgärder till främjande av dels gudstjänstliv och kyrklig förkunnelse i övrigt och dels av kristen verksam-

het bland barn och ungdom, ålderstigna, sjuka och andra, som är i behov av omvårdnad.

Enligt förarbetena[3] till LFS är syftet med den i lagen givna kompetensregleringen att ange ramen för den verksamhet, som församling äger driva eller stödja med kyrkokommunala skattemedel. Även beträffande församlings kompetens gäller i princip den lokala begränsningen att verksamheten skall vara knuten till församlingen eller till direkt nytta för dess verksamhet. Departementschefen uttalade sålunda i propositionen (s. 101), att av denna regel följde att anslagsgivning till rikskyrklig verksamhet eller till verksamhet inom stiftets ram eller inom annan församling än den egna i princip ansågs otillåten. Regeln var dock inte undantagslös. Om verksamheten bedrevs utom den egna församlingen men fullföljde syften, som låg inom ramen för den allmänna kompetensregleringen och direkt eller indirekt var till gagn för församlingens arbete, förelåg i allmänhet inte något hinder mot att främja verksamheten med utdebiterade medel.

I propositionen (s. 110) anförde departementschefen vidare bl.a. att han anslöt sig till uttalanden av de sakkunniga att det internationella ekumeniska arbetet eller den yttre missionen inte hade sådant samband med församlingens egna angelägenheter att församlingen kunde stödja verksamheten med skattemedel. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (KU 1961:16) biträdde konstitutionsutskottet departementschefens uttalanden om den lokala begränsningen av församlings kompetens.

Vid sidan av den nu angivna kompetensfrågan ligger sådan församlingsverksamhet som inte kräver att utdebiterade medel tas i anspråk. Församling kan också utöva verksamhet med stöd av kollektmedel, donerade medel och andra frivilliga bidrag. Genom att anlita sådana medel har församlingen i viss utsträckning möjlighet att verka utanför de gränser, som dras upp i LFS. Verksamheten får dock inte till sin natur vara främmande för församlingslivet.

När det är fråga om kyrkokassas medel, dvs. medel som tillhör själva kyrkan som juridisk person och inte församlingen, regleras församlingens kompetens av K Cirk den 29 oktober 1886. För kollektmedel finns i kollektkungörelsen (1953:739) angiven en ram, inom vilken medlen kan användas i understödjande syfte, t.ex. anslag till svenska kyrkans mission. För insamlade eller andra frivilliga bidrag gäller de ändamålsbestämmelser som kan vara givna, dock med den begränsning som följer därav att församlingen som kyrklig organisation inte kan driva eller stödja någon verksamhet, som både är främmande för gudstjänstliv och kyrklig förkunnelse i övrigt och saknar religiös natur.

Frågan om vidgad rätt för församlingarna att bevilja anslag till verksamhet på det internationella planet behandlades av 1968 års kyrkomöte. I sitt då avgivna betänkande, nr 19, framhöll kyrkolagsutskottet att behovet av ökad internationell inriktning och förbättrad insikt om u-ländernas problem under de senaste åren framstått allt klarare och erinrade om de krav som kommit till uttryck vid världskyrkomötet i Uppsala. Inom utskottet hade ingen meningsskiljaktighet rått om kyrkans ansvar för en utvidgad internationell solidaritet och en energisk insats

[3] SOU 1957:15, Prop. 1961:70, KU 16, rskr 342.

mot nödsituationen i u-länderna. Den då föreslagna utvägen att begära ändring av 2 § LFS ansåg utskottet emellertid möta allvarliga principiella hinder och anförde:

Reglerna om församlings kompetensområde i 2 § LFS korresponderar med motsvarande bestämmelser i kommunallagen och landstingslagen, som även för de borgerliga kommunernas del stadgar en begränsning till kommunens angelägenheter. Upprätthållandet av denna begränsning står i nära samband med den väsentliga principen om kommunal självstyrelse inom de av lagen uppdragna gränserna.

Utskottet biträder visserligen uppfattningen att den internationella hjälpverksamheten, med hänsyn till de oerhört stora behov det här rör sig om, icke kan baseras enbart på frivilliga bidrag utan att skattemedel erfordras. Sådana medel bör emellertid uttagas vid den statliga beskattningen, som är mera utformad för fördelning efter bärkraft än den kommunala beskattningen och som möjliggör en central och effektiv planering av de beviljade medlens användning. För den därutöver förekommande hjälpverksamheten synes de frivilliga insatserna vara den rätta vägen.

Kyrkomötet beslöt i enlighet med utskottets hemställan att lämna de framställda yrkandena om ändring av LFS utan åtgärd.

I anledning av motioner vid 1970 års kyrkomöte uttalade kyrkolagsutskottet i sitt betänkande nr 17 år 1970, att de principiella skäl som föranledde utskottet att 1968 avstyrka åtgärder för ändring av LFS enligt utskottets mening var oförändrade. Den i en motion antydda möjligheten att tillskapa ett särskilt kyrkligt centralorgan för internationell biståndsverksamhet skulle icke på något avgörande sätt förändra läget, eftersom det var de enskilda församlingarna som hade beskattningsrätt för vården av sina angelägenheter. Utskottet hemställde därför att motionerna inte måtte föranleda någon kyrkomötets åtgärd.

Som framgår av den tidigare redogörelsen beslöt emellertid 1970 års kyrkomöte att till Kungl. Maj:t göra en framställning om utvidgning av den kyrkokommunala kompetensen. Kommittén har att överväga även denna fråga i samband med fullgörande av sitt utredningsuppdrag.

Även 1971 och 1973 års riksdagar har haft att ta ställning till motioner om utvidgning av den kyrkokommunala kompetensen. Efter hemställan av konstitutionsutskottet (KU 1971:43 resp. 1973:31) har riksdagen avslagit motionerna under hänvisning till pågående utredningar, i det förstnämnda fallet kommunalrättskommitténs utredning om den kommunala kompetensen och i det sistnämnda fallet till denna utredning av kommittén för kommunal biståndsverksamhet.

3 Svensk biståndsverksamhet

3.1 Inledning

Kommittén finner det lämpligt att som bakgrund till sina överväganden och förslag i korthet redovisa några uppgifter om den biståndsverksamhet som bedrivs av dels den svenska staten och dels olika frivilligorganisationer.

3.2 Statligt bistånd

3.2.1 *Biståndspolitikens inriktning och utformning*

Sverige har i internationella sammanhang anslutit sig till det i FN:s strategi för det andra utvecklingsårtiondet angivna målet för överföring av offentligt bistånd till de fattiga länderna. Målet innebär att utbetalningarna av offentligt bistånd vid mitten av 1970-talet skall motsvara 0,7 % av bruttonationalprodukten till marknadspris. För Sveriges del har riksdagen år 1968 satt upp målet att de samlade biståndsanslagen budgetåret 1974/75 skall svara mot 1 % av bruttonationalprodukten till marknadspris. Hittills har för detta budgetår anslagits resurser som motsvarar drygt 0,8 % av den beräknade bruttonationalprodukten.

Sveriges medverkan i internationell biståndsverksamhet sker dels genom bidrag till internationella biståndsprogram (multilaterala bidrag), dels genom direkta biståndsinsatser (bilateralt utvecklingssamarbete). De sammanlagda anslagen över statsbudgeten för internationellt utvecklingssamarbete uppgick för budgetåret 1973/74 till 1 562,5 milj. kr. och för budgetåret 1974/75 uppgår de till 2 100 milj. kr., vilket innebär en ökning med 35 %.

Det multilaterala arbetet består i att Sverige deltar i utvecklingssamarbete inom ramen för olika internationella biståndsprogram. Den multilaterala andelen av Sveriges biståndsprogram är väsentligt större än för flertalet andra i-länder. Sverige har under budgetåren 1967/68 – 1972/73 bidragit med sammanlagt ca 1 900 milj. kr. till de internationella biståndsprogrammens verksamhet, vilket motsvarar nära 40 % av de totala svenska biståndsanslagen under nämnda period. För budgetåret 1972/73 uppgick utgifterna för sådant bistånd till ca 292 milj. kr., för budgetåret

1973/74 anslogs 550 milj. kr. och för budgetåret 1974/75 har anslagits 750 milj. kr.

Bland sådana internationella biståndsprogram till vilka Sverige lämnar bidrag kan nämnas olika FN-organ, såsom FN:s utvecklingsprogram (UNDP) och FN:s barnfond (UNICEF), samt Internationella utvecklingsfonden (IDA), Internationella livsmedelsprogrammet (WFP) och Konventionen om livsmedelshjälp (FAC).

I sitt bilaterala utvecklingsprogram inriktar sig Sverige i första hand på ett samarbete med enskilda länder vilkas utvecklingsansträngningar syftar till oberoende samt social och ekonomisk rättvisa. I det multilaterala arbetet verkar Sverige för att FN-strategin på motsvarande sätt skall få praktiska uttryck i de internationella organisationernas bistånd. Sverige arbetar vidare för att ge u-länderna ett starkare inflytande genom utvecklingssamarbetets utformning.

Det bilaterala, direkta svenska samarbetet med enskilda u-länder utformas så att mottagarländerna får ett vidgat reellt inflytande över de resurser som ställs till förfogande. Genom s.k. länderprogrammering, varigenom bistånd till enskilda mottagarländer lämnas inom ramen för långsiktiga samarbetsprogram, har samarbetsformer utvecklats med sikte på att möjliggöra för mottagarlandet att ange inriktningen av samarbetet inom givna finansiella ramar. Härigenom tillgodoses det av riksdagen fastlagda målet att biståndet skall grundas på mottagarlandets egna prioriteringar.

Anslagen över statsbudgeten för bistånd genom bilateralt utvecklingssamarbete uppgick för budgetåret 1972/73 till 707 milj. kr. och för budgetåret 1973/74 till 960 milj. kr. För budgetåret 1974/75 har anslagits 1 297,8 milj. kr.

Av det bilaterala biståndsanslaget utgörs huvuddelen av gåvobistånd. För budgetåret 1974/75 avser ca 250 milj. kr. s.k. varubistånd, dvs. bistånd som formellt är förhandsbestämt till upphandling i Sverige. Totalt anvisas budgetåret 1974/75 150 milj. kr. som en reserv för katastrofbistånd, varav 120 milj. kr. redovisas på det bilaterala anslaget. Denna reserv har ökats med 50 milj. kr. jämfört med föregående budgetår.

FN har låtit upprätta en förteckning över de 25 fattigaste länderna i världen och förordar bl.a. i sin strategi för det andra utvecklingsårtiondet särskilda åtgärder till förmån för dem. Sverige stöder aktivt i olika FN-organ denna rekommendation. Emellertid får de länder med vilka Sverige har ett direkt och mera omfattande utvecklingssamarbete inte bli så många att biståndets effektivitet och kvalitet äventyras. Av dessa skäl har antalet länder med vilka Sverige har ett sådant mera omfattande samarbete begränsats till f.n. tio. Dessa länder är Bangladesh, Botswana, Cuba, Demokratiska Republiken Vietnam (DRV), Etiopien, Indien, Kenya, Tanzania, Tunisien och Zambia. Övriga länder till vilka mindre bistånd lämnas är bl.a. Afghanistan, Lesotho, Swaziland, Pakistan, Sudan och Sri Lanka. Bistånd lämnas vidare till Östafrikanska Gemenskapen. Dessutom lämnas ett omfattande bistånd till den av Sverige nyligen erkända staten Guinea-Bissau samt till flyktingar och befrielserörelser i södra Afrika.

3.2.2 *Katastrofbistånd*

Under budgetåret 1972/73 fattades beslut om katastrofinsatser för ett sammanlagt belopp om 48,9 milj. kr. Bland de mest omfattande insatserna märktes direkt bistånd till Provisoriska Revolutionära Regeringens (PRR) område i Sydvietnam med 11 milj. kr. Enskilda organisationer erhöll bidrag för verksamhet i Indokina med 9 milj. kr. Humanitära insatser på den indiska halvön stöddes med bidrag på sammanlagt 11,5 milj. kr. Bidrag till FN-insatser för flyktingar och hemlösa i södra Sudan uppgick till 7 milj. kr., medan 8 milj. kr. lämnades genom FAO och enskilda organisationer till det av torka och hungersnöd drabbade Västafrika.

Under budgetåret 1973/74 har följande större insatser för katastrofbistånd och för extra bistånd till programländerna beslutats. Ett belopp på 20 milj. kr. har använts för utökning av biståndet till Demokratiska Republiken Vietnam (DRV) med hänsyn till de omfattande återuppbyggnadsbehoven. Biståndet till Indien har ökats med 10 milj. kr. med anledning av livsmedelsbristen i landet. Zambia, som fick sin försörjningssituation hotad genom att gränsen till Sydrhodesia stängdes, erhöll extra bistånd till samma belopp. För bistånd till PRR har ur katastrofreserven avsatts 20 milj. kr., medan det statliga bidraget till återuppbyggnaden av Bach Mai-sjukhuset i DRV uppgått till 10 milj. kr. Med anledning av en översvämning erhöll Pakistan katastrofhjälp för 6 milj. kr. Sammanlagt 33,7 milj. kr. har utnyttjats för hjälp till torkdrabbade områden i Etiopien och Västafrika. – Efter en vädjan från FN:s generalsekreterare om speciella stödåtgärder för de u-länder som drabbats hårdast av de internationella prisstegringarna på främst oljeprodukter och livsmedel har den svenska regeringen för budgetåret 1974/75 beslutat att lämna extra bistånd till Tanzania (40 milj. kr.), Indien (25 milj. kr.), Bangladesh (13 milj. kr.), Sri Lanka (10 milj. kr.) samt till Guinea-Bissau (2 milj. kr.). – Nyligen har regeringen på grund av nya översvämningar i Bangladesh beslutat lämna 15 milj. kr. i katastrofhjälp till landet. Av denna summa används 11 milj. kr. för leverans av ca 9 000 ton svenskt vete, medan återstående 4 milj. kr. fördelas av SIDA mellan svenska enskilda hjälporganisationer, främst Svenska röda korset.

En väsentlig del av det svenska katastrofbiståndet under senare år har lämnats till av FN-organ samordnade internationella aktioner. Enskilda svenska organisationer, såsom Svenska röda korset, Rädda Barnen och flera missionsorganisationer, har också erhållit betydande statligt stöd till sin verksamhet. Vidare har katastrofresurserna utnyttjats för direkt katastrofbistånd genom SIDA till enskilda mottagarländer eller för en utökning av det reguljära utvecklingssamarbetet med programländer. För framtiden avses samma kanaler komma att stå till buds för svenskt katastrofbistånd och för extra bistånd med utnyttjande av katastrofreserven. En speciell katastrofgrupp, som år 1972 inrättades inom utrikesdepartementet med företrädare för departementet, SIDA och Svenska röda korset, har visat sig vara ett ändamålsenligt forum för samråd i katastrofärenden oberoende av om besluten sedan fattas av den svenska

regeringen eller SIDA. Gruppen har till uppgift att ge förslag om svenska katastrofinsatser och bedöma deras utformning och kanalisering. Därtill kan den utnyttjas för samråd även i frågor som rör riktlinjerna för det svenska katastrofbiståndet.

Katastrofbiståndet avser normalt åtgärder för att lindra akut nöd orsakad av krigshändelser eller naturkatastrofer. I länder med vilka Sverige har utvecklingssamarbete kan medel ur katastrofreserven disponeras också när försörjningen och planeringen hotas till följd av den politiska och ekonomiska utvecklingen. Ett sådant stöd kan underlätta för u-landets regering att fullfölja sitt långsiktiga utvecklingsarbete.

För budgetåret 1974/75 har som tidigare nämnts anslagits en katastrofreserv på 150 milj. kr.

3.2.3 *Statliga biståndsorgan*

SIDA är central förvaltningsmyndighet för det direkta utvecklingssamarbete som Sverige bedriver med u-länder. I den omfattning Kungl. Maj:t föreskriver samarbetar SIDA dessutom med mellanstatliga organisationer.

Huvuddelen av biståndet genom SIDA är av långsiktig karaktär och syftar till att utveckla olika delar av samhället i mottagarländerna. En mindre del av biståndet är av humanitär natur och avser att lindra nöd som förorsakats av olika katastrofsituationer – katastrofhjälp. På gränsen mellan dessa biståndsformer förekommer återuppbyggnadsinsatser efter katastrofer.

I de s.k. programländerna finns särskilda biståndskontor vid de svenska beskickningarna. Personalen vid dessa kontor är anställd av SIDA. Därigenom kan man avlasta centralmyndigheten från arbete med planering och beredning av biståndsinsatserna. Syftet med personalbiståndet är att ställa sådan kvalificerad arbetskraft till förfogande som u-länderna själva saknar samt att biståndspersonalen skall överföra sina kunskaper och färdigheter till medarbetare i uppdragslandet. I SIDA:s fältverksamhet deltar även fredskårsdeltagare.

SIDA har inte någon fältpersonal för att genomföra katastrofhjälpsinsatser. För genomförandet av de konkreta hjälpåtgärderna i ett katastrofområde anlitar SIDA andra organ, såsom Röda korset, Rädda Barnen, FN-organ eller statliga organ i det drabbade landet, till vilka hjälp lämnas i form av pengar eller varor.

SIDA är liksom andra statliga myndigheter underkastad bestämmelserna i kungörelsen (1964:484) om mottagande för statsverkets räkning av gåvo- och donationsmedel. På grund av dessa bestämmelser kan SIDA inte utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t förmedla bistånd i form av varor till u-länder från kommuner och landsting, eftersom sådan förmedling medför kostnader för statsverket.

Inom utrikesdepartementet samordnas utvecklingsbiståndet inom avdelningen för internationellt utvecklingssamarbete. Syftet med avdelningens arbete är bl.a. att få till stånd en förbättrad långsiktig planering av

den svenska biståndspolitiken och en uppföljning av budget- och organisationsfrågor. Katastrofbistånd förmedlas också direkt av utrikesdepartementet via olika FN-organ.

3.3 Bistånd genom svenska enskilda organisationer

3.3.1 *Svenska röda korset*

Svenska röda korset är en riksomfattande ideell förening, som grundades år 1865. Det finns liknande nationella röda kors-föreningar i 121 länder. Verksamheten omfattar bl.a. katastrof-, flykting- och utvecklingshjälp i ett 40-tal länder, och organisationens syfte är att hjälpa där hjälp behövs utan hänsyn till mottagarens nationalitet, ras, religion, samhällsställning eller politiska åsikter. Röda korset förmedlar också stöd till humanitära aktioner från staten och frivilliga organisationer.

Hjälpen utom Sverige sker inom ramen för Internationella röda korset, till vilket de nationella föreningarna är anslutna. Genom Internationella röda korset, som har sitt säte i Genève, leds och samordnas de internationella hjälpinsatserna särskilt när det är fråga om katastrofhjälp. Inom denna organisation garanterar 14 ländeorganisationer, däribland Svenska röda korset, en omedelbar penninghjälp vid katastrofer om 10 000 kr.

För att kunna göra en snabb insats vid katastroftillfällen har Svenska röda korset byggt upp sin katastrofhjälp så att varor alltid ligger färdiga i särskilda förråd för omedelbar avsändning till katastrofplatsen. Sådana förråd finns i Göteborg, London och Hongkong. Vidare har organisationen katastrofvaror lagrade i Rödakorsföreningarnas Förbunds (Ligans) förråd i Santiago de Chile, Marseille, Beirut, Mombasa, Singapore och Curaçao. Arbete pågår f.n. med att i samarbete med resp. lands egna Röda kors lägga upp katastrofförråd i sådana länder, där katastrofer erfarenhetsmässigt inträffar. Därigenom kan varorna finnas tillgängliga redan från första stund vid en katastrof.

Bistånd genom Svenska röda korset sker, förutom genom varor, också genom tjänster, främst i form av utsändande av sjukvårdspersonal, samt kontanta penningbidrag.

Verksamheten finansieras huvudsakligen genom regelbundna insamlingar av varor och pengar samt vid behov speciella katastrofhjälpsinsamlingar. Organisationen erhåller också vissa bidrag från svenska staten.

År 1973 uppgick enligt preliminära beräkningar värdet av Svenska röda korsets bistånd i form av katastrof- och utvecklingshjälp till andra länder till sammanlagt ca 26 milj. kr. Värdet av hjälpen till Indokina uppgick till ca 7,5 milj. kr., vartill kommer Svenska röda korsets del i ett nödbostadsprojekt i Demokratiska Republiken Vietnam. Katastrofhjälp lämnades till Bangladesh och Pakistan för ca 3,5 milj. resp. 2 milj. kr., vartill kommer viss utvecklingshjälp. Till de av torka drabbade Västafrika och Etiopien lämnades katastrofhjälp för ca 3,5 milj. kr. I samband med vulkanutbrottet på Heimön lämnades katastrofhjälp till Island för 865 000 kr. – Av

den hittills i år lämnade katastrofhjälpen har ca 2,5 milj. kr. gått till Västafrika och 1,5 milj. kr. till Indokina. Nyligen har också anslagits över 5 milj. kr. till det fortsatta hjälparbetet för de av nya översvämningar drabbade Bangladesh, Burma, Indien och Nepal.

3.3.2 *Rädda Barnens Riksförbund*

Rädda Barnens Riksförbund är en opolitisk, religiöst neutral riksorganisation, som grundades år 1919. Rädda Barnen har systerorganisationer i ett 60-tal länder och är tillsammans med dessa organisationer anslutet till Internationella Rädda Barnen Unionen.

Verksamheten består i insamlingsarbete och hjälp till nödlidande barn i form av t.ex. barn- och mödravård. I viss omfattning lämnas också flykting- och katastrofhjälp. I sex länder, nämligen Etiopien, Tanzania, Jemen, Bangladesh, Sydkorea och Peru, har Rädda Barnens Riksförbund en egen organisation och bedriver där olika sjuk- och hälsovårdsprojekt. Årligen insamlas ca 20 milj. kr. för biståndsverksamhet i Sverige och i utlandet. De insamlade medlen utgörs i huvudsak av penninggåvor från enskilda givare samt i liten omfattning av statliga bidrag.

3.4 Bistånd genom kyrkliga organ

3.4.1 *Svenska kyrkans missionsstyrelse*

Enligt sin av Kungl. Maj:t utfärdade stadga (1970:484) skall svenska kyrkans missionsstyrelse bedriva den mission utomlands som ankommer på svenska kyrkan (1 §). Enligt 2 § åligger det missionsstyrelsen särskilt att med medel och personal bistå kyrkorna på styrelsens tidigare missionsfält i Asien och Afrika samt de andra kyrkor som anhåller om sådant bistånd. Varje år på trettondagen och på tredje söndagen skall upptas rikskollekt till främjande av missionsstyrelsens verksamhet. Utöver de båda sålunda påbjudna rikskollekterna upptas årligen ytterligare en rikskollekt i detta syfte. År 1972 uppgick inkomsterna av kollektmedel och andra gåvor till ca 20 milj. kr.

3.4.2 *Lutherhjälpen*

1947 bildades Lutherska världsförbundets svenska sektion. Sektionen är organ för svenska kyrkan i dess samarbete med Lutherska världsförbundet. En huvudsaklig uppgift är att insamla, förvalta och fördela medel till mellankyrkligt stöd, katastrofhjälp och utvecklingsbistånd. Detta arbete bedrivs under namnet Lutherhjälpen. Sektionen har ett representantskap, som utses av stiftsråden, biskopsmötet och vissa centrala kyrkoorgan. Styrelsen utses av biskopsmötet och representantskapet. Sedan flera år är Lutherhjälpen i fråga om de insamlade medlens omfattning landets största frivilliga hjälporganisation. Räkenskapsåret 1972/73 uppgick de

kontanta inkomsterna samt värdet av materiella gåvor till över 31 milj. kr. Den ojämförligt största delen eller mer än en tredjedel av inkomsterna hänförde sig till insamlingsarbete vid den årliga stora fasteaktionen. Lutherhjälpen förmedlade över 17,7 milj. kr. via Lutherska världsförbundet och 8,7 milj. kr. via Kyrkornas Världsråd. Bidragen bestod i mellankyrkligt bistånd, flyktinghjälp, katastrofhjälp och utvecklingshjälp. De största bidragen gick till Indokina (ca 4 milj. kr.), Bangladesh (ca 2,2 milj. kr.), Indien (ca 2 milj. kr.) och Etiopien (ca 3,1 milj. kr.).

3.4.3 *Pingstmissionens U-landshjälp*

Pingstmissionens U-landshjälp är den svenska pingströrelsens u-hjälpsorgan, grundat år 1965. Syftet med verksamheten är att bistå svenska missionärer i deras arbete i u-länderna. Bistånd lämnas i form av skolverksamhet i Afrika, sjukvård vid ett 30-tal sjukhus, kliniker och dispensärer i Afrika samt i mindre omfattning i Asien och Sydamerika. Organisationen bedriver också katastrof- och flyktinghjälp.

I Axvall i Skaraborgs län har organisationen ett biståndslager, som betjänar flera svenska missionsorganisationer. Därifrån har omkring 2 000 ton biståndsvaror, främst sjukvårdsutrustning, sänts ut till u-länderna. Biståndet har avsett utrustning både till uppbyggnad av sjukhus och kliniker och till katastrof- och flyktinghjälp.

Verksamheten finansieras genom kollekter och andra frivilliga bidrag. År 1972 omsatte missionsverksamheten ca 9 milj. kr.

3.4.4 *Frikyrkan hjälper*

Frikyrkan hjälper är en riksomfattande religiös-humanitär hjälporganisation, som grundades år 1966. Organisationen lyder under Sveriges Frikyrkoråd, som representerar åtta frikyrkosamfund. Verksamheten avser katastrofhjälp, utvecklingshjälp och humanitär hjälp i samverkan med andra hjälporgan och missionsorganisationer. Hjälpinsatserna koncentreras till Bangladesh, Indien, Afrika och Mellersta Östern. Medel till verksamheten erhålls främst genom kollekter och insamlingar, men man har också erhållit vissa bidrag genom SIDA.

3.4.5 *Övriga missionsorgan*

Bland övriga kyrkliga organ, som bedriver missions- och hjälpverksamhet i någon omfattning kan nämnas Svenska missionsförbundet, Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen, Frälsningsarmén, Örebro-missionen, Svenska baptistsamfundet och Helgelseförbundet.

4 Utredningsarbetet

4.1 Arbetets uppläggning

För att utröna behovet av kommunala och landstingskommunala åtgärder i anslutning till den svenska internationella biståndsverksamheten har kommittén haft kontakter med SIDA, Svenska röda korset, Rädda barnen samt flera kyrkliga organisationer, vilka alla har stor erfarenhet av internationellt biståndsarbete. Dessa organ har också framfört synpunkter på sådana åtgärders inriktning och utformning.

Efter denna kartläggning av behovet av kommunala och landstingskommunala insatser har kommittén vänt sig till vissa kommuner och landsting för att ta reda på om dessa har några faktiska möjligheter att tillgodose behovet. Visst samråd har också skett med Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet.

4.2 Behovet av kommunala och landstingskommunala åtgärder

4.2.1 *Olika biståndsformer*

Svensk internationell biståndsverksamhet genom SIDA och frivilliga organisationer bedrivs i olika former och med olika inriktning.

En biståndsform är av långsiktig natur och syftar till att utveckla olika delar av samhället i mottagarländerna. Huvuddelen av Sveriges offentliga bistånd har denna karaktär. Även Rädda Barnen och kyrkliga missionsorganisationer samt i mindre omfattning Röda korset sysslar med sådan biståndsverksamhet inom vissa sektorer, såsom barnavård, sjukvård, familjeplanering och undervisning.

En annan form av bistånd är av humanitär natur och avser att lindra nöd som förorsakats av olika katastrofsituationer – katastrofhjälp. Katastroforsaken kan vara naturhändelse (översvämning, vulkanutbrott, torka), farsot, krig eller liknande händelse. Huvuddelen av Röda korsets verksamhet avser sådan katastrofhjälp men även statsmakterna, Rädda Barnen och vissa missionsorganisationer lämnar bistånd i katastrofsituationer.

På gränsen mellan dessa båda biståndsformer – det långsiktiga biståndet och katastrofhjälpen – förekommer bistånd vid återuppbyggnad av olika samhällsfunktioner efter katastrofer. Även i denna form av bistånd medverkar angivna svenska organ.

Behovet av kommunala och landstingskommunala insatser är enligt vad kommittén erfarit vid sina samråd med de svenska biståndsorganisationerna störst när det gäller katastrofhjälp. Visst behov av bistånd med återuppbyggnadsinsatser efter katastrofer föreligger också, medan behovet inte är lika uttalat när det gäller det mera långsiktiga biståndet.

Särskilt när det gäller katastrofhjälp skulle kommuner och landsting enligt organisationerna under vissa förutsättningar kunna lämna en värdefull medverkan genom bidrag i form av varor, tjänster och pengar. För de synpunkter som framförts lämnas i det följande en kortfattad redogörelse.

4.2.2 *Varubistånd*

De varor som behövs för att lindra nöden i akuta katastrofsituationer är främst matvaror, kläder, filtar, tält och mediciner. Enklare sjukvårdsmateriel, såsom lakan, bårar, rostfria skålar och saxar kan också komma till nytta. Däremot efterfrågas sällan mer utpräglad och komplicerad sjukhusmateriel, såsom röntgenapparater och dylikt. Det är ofta svårt att utnyttja sådan materiel som kommer från andra länder, bl.a. beroende på rent tekniska svårigheter, såsom skillnader i fråga om elektrisk ström o.dyl. Det är också besvärligt att få tag på reservdelar till sådan utrustning. Även transportfordon, t.ex. ambulanser, kan komma till användning, men också i detta fall kan det vara problem i fråga om underhåll och reservdelar, särskilt som sådan materiel i många u-länder förslits mycket snabbare än i Sverige.

Den omedelbara hjälpen vid ett katastroftillfälle kan följas av en andra fas, då det blir fråga om återuppbyggnad av hus, broar, sjukhus och andra viktiga samhällsfunktioner. Här kan bl.a. mer utpräglad sjukhusmateriel komma i fråga. Ett exempel härpå är iståndsättandet av Bach Mai-sjukhuset i Hanoi i Demokratiska Republiken Vietnam, varom mera i avsnitt 4.2.5. I återuppbyggnadsskedet kan även transportfordon och arbetsmaskiner användas.

Såväl Röda korset som Rädda Barnen och flera missionsorganisationer ställer sig i princip positiva till bistånd i form av varor från kommuner och landsting, medan SIDA ställer sig mera tveksam. Denna tveksamhet grundar sig främst på den omständigheten att SIDA inte har någon egen organisation som kan ingripa på platsen i katastrofsituationer. SIDA pekar också på andra problem som hänger samman med organiserandet och en effektiv förmedling av ett varubistånd i sådana situationer. De svårigheter och problem som uppstår inför denna hjälpform och som också påtalats av Röda korset och Rädda Barnen är i huvudsak följande.

För det första måste man utgå från mottagarlandets behov och prioriteringar. Av mottagarlandet inte önskade varor bör ej sändas.

Materielen bör vara fullt användbar antingen den är ny eller begagnad. Det har visat sig att gåvor av begagnade varor av mottagaren ibland uppfattats som en diskriminering. Särskilt har detta gällt gåvor av ålderdomlig eller hårt försliten teknisk materiel.

Eftersom frakt- och andra hanteringskostnader är mycket höga är det mycket viktigt att endast förstklassiga och användbara varor kommer i fråga. Det har förekommit fall där mottagaren blivit tvungen att genast kassera materiel, på vilken stora kostnader för frakt m.m. nedlagts. Av samma kostnadsskäl bör biståndet normalt inte avse mera skrymmande varor.

Biståndsorganisationerna har också framhållit att det är viktigt att hjälp i katastrofsituationer inte kommer fram för sent till mottagaren. Om varor skänks först när en katastrof inträffat, minskas värdet av gåvan väsentligt, eftersom det kan dröja lång tid innan varorna når mottagaren. Skall hjälpen komma fram i tid finns det vanligen inte tid för insamling av varor från olika givare eller dylika åtgärder. Därför anser organisationerna att det är lämpligast att varorna skänks i förväg, så att det blir möjligt att omedelbart sända dessa från förråd nära olycksplatsen.

Om varorna skänks i förväg måste de lagras. Röda korset har lagt upp lager såväl i Sverige som utomlands. För lagringen uppstår kostnader för lokaler, sortering, hantering och personal. Man får också räkna med att vissa varor förstörs under lagringstiden. Därför är det viktigt att endast sådana varor skänks som man vet kan komma till användning, så att inte den mottagande hjälporganisationen eller mottagarlandet omedelbart behöver kassera varorna. I t.ex. medelhavsområdet vill ländernas rödakorsorganisationer ha lager av endast tält och filtar. Annan utrustning vill man inte ta emot.

Svenska röda korset har i dessa sammanhang tillämpat regeln, att givaren måste upprätta en fullständig och specificerad förteckning över den materiel som givaren önskar skänka. Röda korset meddelar därefter givaren vilka av dessa artiklar som kan komma i fråga för vidare avsändning till mottagaren. Eventuellt besiktigas varorna hos avsändaren. Endast på detta sätt kan onödiga och ofta stora kostnader undvikas. Detta medför emellertid att givaren å sin sida kan åsamkas kostnader i form av sortering och ompackning.

Röda korset framhåller att, genom det förfarande som man tillämpar med uppläggande av varor i förråd, det kan bli svårt att vid varubistånd tillgodose givarens eventuella användningsbestämning av varorna för viss katastrof eller för visst land. Organisationen anser det för sin del angeläget, att givaren inte ändamålsbestämmer gåvan. Det kan inträffa att den av givaren avsedde mottagaren inte har behov av alla erbjudna varor men att Röda korset kan använda desamma för hjälp till annan mottagare.

Varubistånd från kommuner och landsting behöver inte enbart ske genom rena gåvor till de förmedlande organisationerna. Svenska röda korset har t.ex. för sin del kunnat till förmånliga priser från landstingen inköpa begagnad men utrangerad materiel, såsom filtar, lakan och andra

textilier. För sådan materiel och annan förbrukningsmateriel, såsom exempelvis skålar, saxar och annat rostfritt, finns alltid användning. Det har i dessa fall inte rört sig om endast symboliska köpesummor. Priserna på landstingens utrustning har dock inte kunnat sättas så högt, eftersom organisationen har möjligheter att köpa mycket billigt i andra länder.

4.2.3 *Tjänstebistånd*

Bistånd kan även ske genom tjänster. Vid katastrofer ställer biståndsorganisationerna sjukvårdspersonal till förfogande. Enligt Röda korset skulle t.ex. landstingen redan genom att välvilligt friställa sådan personal för rödakorstjänst göra en mycket stor insats. En ännu bättre insats skulle göras om denna personal kostnadsfritt för Röda korset ställdes till dess förfogande.

4.2.4 *Penninggåvor*

Den bästa bidragsformen är enligt såväl SIDA som Röda korset och Rädda Barnen penninggåvor, eftersom därmed som regel såväl materiel som personal kan anskaffas. Anskaffningen kan då ske antingen i Sverige eller i något land närmare katastrofplatsen, helst i det land där katastrofen inträffat. Hanteringsproblemen blir små. Fraktkostnaderna från Sverige gör det ofta befogat att inte sända svenska varor utan att köpa varor från källor närmare katastrofområdet eller direkt ställa pengar till förfogande för mottagarlandet eller hjälporganisationer där. Därigenom blir tidsutdräkten liten. Det sistnämnda förhållandet får stor betydelse inte minst därigenom att motivationen till gåvan som regel uppkommer först i och med katastrofens inträffande eller någon tid därefter.

4.2.5 *Den svenska hjälpen till Demokratiska Republiken Vietnam (DRV)*

Som ett åskådligt exempel på fall där landsting medverkat i svensk biståndsversamhet skall här i korthet redogöras för den svenska humanitära hjälpen till DRV.

1970 års riksdag reserverade för budgetåren 1970/71 – 1972/73 sammanlagt 150 milj. kr. för återuppbyggnadsbistånd till DRV efter det pågående krigets slut. Riksdagen medgav emellertid att återuppbyggnadsmedel – på vietnamesisk begäran – skulle kunna utnyttjas för humanitära insatser.

De från våren 1972 starkt intensifierade krigshandlingarna mot landet ökade kraftigt behovet av omedelbar hjälp. Detta konstaterade också en svensk delegation som i augusti samma år besökte landet. Därvid diskuterades den vietnamesiska regeringens önskemål om att återuppbyggnadsmedlen skulle få användas för omedelbara leveranser av sjukhusutrustning, mediciner, tyg, papper och kondenserad mjölk. Det framför-

des också önskemål om svenskt bistånd till uppförande av sjukhus, i första hand ett barnsjukhus med 300–500 vårdplatser.

Riksdagen anslog för budgetåret 1972/73 100 milj. kr. för återuppbyggnadsbistånd i DRV. För humanitära insatser anslogs 35 milj. kr.

I början av år 1973 startades också en riksinsamling i Sverige för återuppbyggnad av det genom bombningar förstörda Bach Mai-sjukhuset i Hanoi. Insamlingen som leddes av en nationalkommitté och stöddes av bl.a. de politiska partierna gav ca 10 milj. kr. Svenska staten har för sin del bidragit med 10 milj. kr. till denna återuppbyggnad.

Statsmakterna uppdrog åt SIDA att inom ramen för anslaget om 35 milj. kr. upphandla och planera leveranserna av de av DRV begärda varorna. För att tillgodose det stora behovet av sjukvårdsutrustning i landet skulle SIDA svara för dels utrustning av nya sjukhus och dels en planmässig nyanskaffning av sådan specificerad sjukvårdsutrustning som mottagaren önskade erhålla.

Flera landsting erbjöd sig i detta sammanhang att som gåva till DRV överlämna övertalig men fullt användbar sjukvårdsutrustning. SIDA förklarade att detta initiativ förtjänade att noggrant prövas men förutsåg vissa problem med ett sådant bistånd. I varje fall ansåg SIDA att en sådan biståndsaktion måste planeras och genomföras med stor omsorg och varsamhet.

En delegation från SIDA besökte i slutet av år 1972 Hanoi och diskuterade bl.a. landstingens erbjudande om överlämnande av övertalig sjukvårdsutrustning såsom gåva med ansvariga tjänstemän inom landets hälsovårdsministerium. Från vietnamesisk sida uttryckte man stor tacksamhet över landstingens erbjudanden, och man förklarade sig i princip vara beredd att mottaga begagnad svensk sjukhus- och sjukvårdsutrustning av god kvalitet och av lämplig typ. Med hänsyn till att utrustningen i många fall inte torde varit avsedd för tropiksjukvård samt sannolikt skulle sakna reservdelar eller inte åtföljas av förbrukningsmateriel, önskade man från mottagarlandets sida att lagrings- och transportkostnaderna för materielen inte skulle belasta det rambelopp om 35 milj. kr. som stod till landets förfogande för sjukvårdsbistånd.

Till SIDA-delegationen framfördes önskemål om vilken sjukvårdsutrustning som man från vietnamesisk sida ville ta emot. Det rörde sig främst om okomplicerad förbrukningsmateriel och supplementerande sjukvårdsmateriel. Man frågade särskilt efter sådan materiel som är relativt opåverkad av tropikfuktigt klimat, t.ex. rostfria skålar och kärl, enklare handinstrument och annan materiel för enklare diagnostik. Materielen skulle användas företrädesvis i sjukhus på by- och distriktsnivå.

Sedan SIDA hos Kungl. Maj:t hemställt om och erhållit särskilda medel för lagring och transport av från landstingen skänkt materiel, förklarade SIDA att man kunde medverka till att förmedla landstingsmaterielen. Med Överstyrelsen för Svenska röda korset träffades en överenskommelse om att Röda korset skulle öppna ett katastrofförråd i Stockholm, till vilket landstingen kunde skänka övertalig sjukvårdsutrustning. Som villkor uppställdes emellertid att Röda korset först skulle godkänna den utrustning som avsågs skänkas.

Efter rekommendation av Svenska landstingsförbundet gjorde de landsting som fattat beslut om skänkande av övertalig sjukvårdsutrustning och vilkas beslut vunnit laga kraft upp förteckningar över materielen med vikt- och kubikmått angivna. Sådan i förteckningarna angiven utrustning som godkänts av Röda korset sändes sedan till Röda korsets förråd i Stockholm.

En delegation från DRV gick tillsammans med representanter från SIDA därefter igenom den skänkta utrustningen i Röda korsets förråd och valde av utrustningen ut sådan materiel, som man tidigare uttryckt önskemål om att få. Det rörde sig om rostfria kärl, glassprutor och allmän basutrustning för kliniker för användning i sjukhus på by- och distriktsnivå. Några stora eller mera komplicerade apparater valdes inte ut. Transporten av materielen från Sverige kunde ske nästan gratis genom användande av ett fartyg som för SIDA:s räkning fraktade papper till Asien.

Den materiel som inte valdes ut till DRV kan enligt uppgit från Röda korset komma till stor användning för hjälpsändningar till länder där behov uppstår.

4.3 Kommuners och landstings faktiska möjligheter att medverka i internationell biståndsverksamhet

4.3.1 *Inledning*

Av redogörelsen i avsnitt 4.2 framgår att man från svenska biståndsorganisationers sida ställer sig positiv till kommuners och landstings medverkan i den internationella biståndsverksamheten. Den i avsnitt 4.2.5 lämnade redogörelsen för den svenska hjälpen till DRV visar också att landstingen i detta fall haft faktiska möjligheter att medverka i sådan verksamhet. För att ytterligare utröna i vad mån kommuner och landsting har möjligheter till en sådan medverkan har kommittén stickprovsvis vänt sig till vissa kommuner och landsting med förfrågningar om de har möjligheter att tillgodose vissa specificerade behov. En redogörelse härför lämnas i avsnitt 4.3.2. I avsnitt 4.3.3 behandlas vissa frågor om tjänstebistånd.

4.3.2 *Varubistånd*

Med utgångspunkt i varuförteckningar från Landstingens Inköpscentral (LIC), som tillhandahåller utrustning till dels landstingen och dels kommuner som sjukvårdshuvudmän, samt dess kommunala motsvarighet Kommunsamköp har de svenska biståndsorganisationerna Röda korset och Rädda Barnen fått ange vilka varor som kan användas i internationell biståndsverksamhet. De önskemål som dessa organisationer framfört har sedan presenterats för vissa kommuner och landsting. Dessa har fått ange om och i vilken omfattning sådana varor skulle kunna ställas till förfogande för den internationella biståndsverksamheten.

Enligt svaren på enkäten hos kommuner och landsting finns det, framför allt hos landstingen, utrustning som skulle kunna ställas till förfogande för den internationella biståndsverksamheten om rättsliga möjligheter därtill ges. Det rör sig främst om sjukvårdsutrustning av olika slag, både förbrukningsmateriel, såsom engångssprutor, katetrar och gasbindor, och materiel av utrustningskaraktär, såsom sängar, rostfria skålar, saxar, filtar m.m.

I några svar har man framhållit att kommuners och landstings möjligheter att medverka i biståndsverksamhet av ifrågavarande slag är beroende av frågan i vilken mån och med vilken ambitionsgrad ersättningsanskaffningar för biståndsutrustningen kan ske. Om kommuner och landsting skulle ges möjligheter att vidtaga ersättningsanskaffningar för utrustning som skänkts för biståndsändamål innan den under normala omständigheter skulle ha utrangerats, skulle kommunerna och landstingen kunna medverka i större utsträckning.

4.3.3 *Tjänstebistånd*

Det föreligger vissa rekommendationer från kommunernas och landstingens förbundsorganisationer i fråga om beviljande av ledighet av personal för deltagande i internationell biståndsverksamhet.

Sålunda föreslog dåvarande Svenska stadsförbundet och Landskommunernas förbund år 1964 kommunerna att i den utsträckning så kunde ske utan åsidosättande av egna berättigade intressen bevilja sina tjänstemän ledighet för anställning eller uppdrag hos nämnden för internationellt bistånd (NIB), dvs. den tidigare motsvarigheten till SIDA, eller internationell organisation. Dylik ledighet borde också få tillgodoräknas för löneklassuppflyttning och som uppnådd tjänstetid enligt pensionsbestämmelserna som om ledigheten åtnjutits för offentligt uppdrag. – Rekommendationen gäller fortfarande.

Landstingsförbundet har den 16 november 1970 rekommenderat landstingen att, om inte synnerliga skäl föreligger häremot, bevilja tjänstledighet för uppdrag inom bilateral, nordisk eller multilateral biståndsverksamhet i vilken Sverige medverkar samt att dylik ledighet skall få tillgodoräknas i löneklass- och pensionshänseende.

I ett nyligen framlagt betänkande (Ds Fi 1973:16) U-landsuppdragets meritvärde har frågor om meritvärdet av anställning inom biståndsverksamheten i u-länder utretts. I betänkandet föreslår utredningen tillgodoräknande i meritlöne- och pensionshänseende av anställning inom sådan biståndsverksamhet som sker genom eller med bidrag av svenska staten, möjlighet till tjänstledighet för sådan anställning och förbättrad dokumentation av u-landsbefattningarna.

Utredningens förslag tar omedelbart sikte på den statligt reglerade sektorn, men man förutsätter att bl.a. de kommunala arbetsgivarna också kommer att tillämpa den ordning som kan bli resultatet av utredningens förslag.

Betänkandet har remissbehandlats och övervägs f.n. inom finansdepartementet.

5 Kommitténs överväganden och förslag

5.1 Borgerlig primärkommun och landstingskommun

Som framhålls i kommitténs direktiv råder det stor enighet i vårt land om angelägenheten av en aktiv svensk medverkan i den internationella biståndsverksamheten. Denna verksamhet är till sin natur ett hela svenska folkets intresse. Det har därför i olika sammanhang slagits fast att den offentliga biståndsverksamheten skall vara en statlig och inte en kommunal uppgift. Det är statsmakterna som bär ansvaret för våra internationella förbindelser och som därför har att bestämma biståndsverksamhetens inriktning och omfattning samt anslå erforderliga medel för ändamålet.

Inom många kommuner finns det emellertid ett starkt intresse för att genom medverkan i internationell biståndsverksamhet ge uttryck för kommunens – och därmed kommuninvånarnas – internationella solidaritet. Genom att beslut om bistånd fattas på kommunal nivå har man också ansett att den enskilde medborgaren mera direkt kan engageras i internationella frågor. Härigenom skulle man kunna erhålla ökad förståelse för sådana frågor och uppnå en större allmän beredvillighet till medverkan i det internationella biståndsarbetet.

Särskilt vid inträffade katastrofer uppkommer hos såväl enskilda som kommuner en spontan vilja att hjälpa och att uttrycka sin solidaritetskänsla med människorna i ett drabbat land eller ort.

Ståndpunkten att den offentliga internationella biståndsverksamheten inte är en kommunal uppgift har emellertid i allt väsentligt upprätthållits såväl i den genom kommunallagarna fastlagda kommunala kompetensen som i rättspraxis rörande kommunala kompetensfrågor. Enligt kommunallagarna är kommuns befogenheter nämligen begränsade till vården av kommunens egna angelägenheter och fullgörandet av vissa i speciallagstiftning angivna uppgifter. I denna avgränsning av den kommunala kompetensen ligger ett krav på att angelägenheten skall vara knuten till kommunens område. Den internationella verksamheten har inte en sådan anknytning. Den kommunala lokaliseringsprincipen har, som i det föregående konstaterats, genomgående upprätthållits såväl i den speciallagstiftning genom vilken kommun bemyndigats att handha vissa uppgifter som i rättspraxis. Något egentligt avsteg från lokaliseringsprincipen kan knappast sägas ha gjorts genom införandet av lagen (1962:638) om

rätt för kommun att bistå utländska studerande, eftersom kommuns befogenheter att genom socialt och kurativt betonade åtgärder bistå utländska studerande enligt lagen är begränsade till sådana studerande som vistas i kommunen. Genom denna lagstiftning har dock öppnats vissa möjligheter för kommuner och landsting att göra insatser i anslutning till svensk internationell biståndsverksamhet.

Frågan om och i vad mån kommunerna skall ges ytterligare möjligheter att medverka i internationell biståndsverksamhet bör ses mot denna bakgrund. Om man inför en dylik möjlighet för kommunerna, innebär detta att man gör ytterligare avsteg från de principer som hittills har gällt rörande kommunala insatser på det internationella området.

Kommittén vill härvid betona att en självklar utgångspunkt för sådana överväganden måste vara att man inte kan rucka på principen att det är statsmakterna som bär ansvaret för vårt lands internationella relationer. Internationell biståndsverksamhet kräver erfarenhetsmässigt en sådan samordning och koncentration av insatserna att uppgiften svårligen kan anförtros åt varje enskild kommun. Det kan vara omöjligt för en kommun att självständigt bedöma en eventuell biståndsåtgärds lämpliga inriktning och utformning, en bedömning som man inom kommunen kanske inte har tillräckligt underlag för och som kan strida mot den officiella svenska bistånds- eller utrikespolitiken.

Det sagda behöver emellertid inte innebära att man måste utesluta varje form av ytterligare kommunal medverkan i internationell biståndsverksamhet. Som kommittén närmare kommer att utveckla i det följande kan man väl tänka sig sådana former av kommunal medverkan som inte behöver stå i strid med inriktningen av den svenska biståndspolitiken. Kommittén vill emellertid först något uppehålla sig vid den andra principfrågan – frågan om den kommunala kompetensen. Enligt kommitténs mening bör man nämligen först överväga om de skäl , humanitära eller andra, som eventuellt kan tala för en kommunal medverkan i internationell biståndsverksamhet över huvud kan få sådan styrka att de kan väga över intresset av att man inte gör någon principiellt betydelsefull avvikelse från den hävdvunna begränsningen av den kommunala kompetensen.

Regeln i 3 § KL, 3 § KLS och 4 § LL om kommunernas allmänna kompetens är mycket allmänt avfattad. Härigenom har man enligt uttalanden vid lagrummens tillkomst avsett att möjliggöra en fortsatt anpassning av kommunernas befogenheter efter samhällsutvecklingens krav. Uppgiften att närmare avgränsa området för kommunernas kompetens har överlämnats åt rättspraxis. Kompetensområdet har också i rättspraxis undergått viss förskjutning. I den mån gränserna för den kommunala kompetensen kommit att framstå som alltför snäva och en utvidgning av dessa tett sig önskvärd, har man också genom lagstiftningsåtgärder vidtagit en sådan utvidgning. Exempel härpå utgör den nyss nämnda lagen (1962:638) om rätt för kommun att bistå utländska studerande, lagen (1968:131) om vissa kommunala befogenheter inom turistväsendet, lagen (1969:596) om kommunalt partistöd och lagen (1970:663) om vissa kommunala befogenheter i fråga om sysselsättning för handikappade samt den s. k. lex Bollmora (1959:605).

En sådan anpassning av den kommunala kompetensen till nya förhållanden har emellertid hittills inte skett när det gäller kommunal medverkan i internationell biståndsverksamhet i andra former än vad som kan vara tillåtet enligt 1962 års lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande. Den internationella biståndsverksamheten avser emellertid mycket angelägna ändamål, och det föreligger bred enighet i vårt land om att de bör främjas. I direktiven för kommitténs arbete har pekats på att det kan finnas uppgifter i anslutning till den svenska biståndsverksamheten som kommunerna har speciella förutsättningar att hjälpa till att lösa. Som nyss påpekats har också gränserna för den kommunala kompetensen i rättspraxis eller genom lagstiftning förskjutits. I den mån man skulle kunna finna sådana former för kommunal medverkan i internationell biståndsverksamhet som låter sig förena med den tidigare fastslagna grundsatsen att de kommunala insatserna inte skall strida mot den officiella svenska biståndspolitiken, finns det enligt kommitténs mening inga principiella hinder mot att man också diskuterar frågan om en erforderlig anpassning av den kommunala kompetensen till dessa former.

Trots den nuvarande begränsningen i de kommunala befogenheterna på det internationella området har kommuner och landsting i många fall gjort humanitära insatser för den nödlidande befolkningen i länder som drabbats av olika katastrofer, orsakade av krig eller naturhändelser. Som exempel kan nämnas den ganska omfattande *fadderortsrörelsen* under och efter det andra världskriget. Fadderortsrörelsen innefattade bl.a. ekonomisk hjälp från svenska kommuner till av kriget drabbade utländska kommuner. Även om en sådan ekonomisk hjälp i och för sig haft ett behjärtansvärt syfte, har den klart legat utanför den kommunala kompetensen. Såvitt känt har emellertid beslut om sådan hjälp inte överklagats.

Även den kommunala *vänortsverksamheten* kan ses som ett uttryck för kommunernas internationella solidaritet. Vänortsverksamheten har främst en symbolisk karaktär och motiveras numera inte av något behov av hjälpinsatser från svenska kommuners sida. I den mån en svensk kommun lämnat ekonomiskt stöd till utländsk vänort har emellertid också en sådan insats fallit utanför den kommunala kompetensen. Ett exempel härpå utgör det i det föregående refererade rättsfallet RÅ 1971 C 296, där ett beslut av Västerås stad att bistå sin jordbävningsdrabbade jugoslaviska vänort Banja Luka upphävdes såsom kompetensöverskridande.

Det finns andra exempel på fall där kommuners internationella hjälpinsatser i humanitärt syfte allmänt godtagits, trots att den kommunala kompetensen överskridits. Vid den stora översvämningskatastrofen i Holland år 1953 bistod sålunda, efter rekommendation av såväl Svenska stadsförbundet som Landskommunernas förbund, många svenska kommuner med materiel och kontanta penningbidrag. I samband med den s.k. Ungernhjälpen år 1956 lämnade också många kommuner bidrag.

Stockholms stad har tidigare i olika sammanhang bidragit med mycket betydande belopp till katastrofdrabbade platser. Särskilt under och efter det andra världskriget gällde detta Köpenhamn, Oslo och Helsingfors, liksom senare vid katastrofer i bl.a. Jugoslavien, Israel, Holland. I intet fall avsåg hjälpen fadder- eller vänorter. Fullständig enighet om hjälpen rådde mellan partigrupperna i stadsfullmäktige. Inga överklaganden skedde.

Andra exempel på en kommunal vilja att göra humanitära hjälpinsatser för andra länder är de under avsnitt 2.1.2 omnämnda rättsfallen, där kommun eller landsting önskat hjälpa i olika katastrofsituationer men där regeringsrätten upphävt besluten såsom stridande mot den kommunala kompetensen.

I andra fall åter har emellertid kommunala beslut med samma syfte vunnit laga kraft och kunnat verkställas, eftersom ingen kommunmedlem överklagat besluten. Av denna anledning har t.ex. vissa landsting kunnat skänka utrangerad sjukvårdsmateriel till Vietnam, medan andra landstings beslut om likadant bistånd efter överklagande undanröjts.

Det tillhör grunderna för vår kommunala självstyrelse att ett kompetensöverskridande kommunalt beslut, t.ex. om bistånd till annat land, kan bli verkställbart om det inte överklagas. Kommittén finner för sin del inte anledning att i detta sammanhang gå djupare in på denna kommunala självstyrelsefråga men vill framhålla att det knappast kan anses tillfredsställande att kommunala insatser i fall där ett humanitärt bistånd ter sig mycket angeläget skall vara beroende av om det kommunala biståndsbeslutet överklagas eller inte. Olika kommuners biståndsbeslut med samma innehåll och syfte bör givetvis så långt möjligt behandlas lika.

Som framgår av vad som anförts i det föregående finns det hos många kommuner en stark, spontan vilja att bispringa orter utanför Sveriges gränser som drabbats av katastrofer med förödande verkningar för befolkningen. Vid de samråd som kommittén har haft med organisationer med erfarenhet av internationellt hjälparbete, bl.a. SIDA, Röda korset och Rädda barnen, har också framkommit att kommunal medverkan i internationell biståndsverksamhet i vissa situationer kan vara mycket värdefull. I framför allt katastrofsituationer har kommuner och landsting, särskilt som sjukvårdshuvudmän, speciella förutsättningar att kunna medverka. Under utredningens gång har också kommit fram att det finns fullt användbar utrustning, främst sjukvårdsmateriel, hos kommuner och landsting, som skulle kunna komma till användning i sådana situationer.

En kommunal medverkan i internationell biståndsverksamhet kan sålunda vara motiverad av kommunernas speciella förutsättningar att på vissa områden främja en svensk hjälpinsats för andra länder samtidigt som hjälpinsatsen blir ett uttryck för en uppriktig vilja till humanitär hjälp. Dessa skäl anser kommittén vara så tungt vägande att kommittén för sin del vill förorda att möjlighet öppnas för kommuner och landsting till viss sådan medverkan utöver vad som kan vara tillåtet enligt 1962 års lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande.

Kommittén har enligt sina direktiv att i första hand försöka anvisa

former för kommunala biståndsinsatser som låter sig förena med gällande rätt. Kommittén vill härvid anföra följande.

Ett förfarande som i och för sig är förenligt med gällande rätt skulle vara att kommun utan vederlag till exempelvis en internationell hjälporganisation överlåter sådan utrangerad utrustning som saknar såväl bruksvärde för kommunen som marknadsvärde. Ett sådant förfogande är, om det inte heller medför större hanteringskostnader än som normalt är att påräkna vid utrangering, i princip fritt. Denna fråga är emellertid ganska ointressant i diskussionen om den kommunala kompetensfrågan, särskilt som sådan materiel är i ett sådant skick att den mera sällan kan användas i internationell biståndsverksamhet. Den kommunala kompetensfrågan torde vanligen bli aktuell först då den kommunala insatsen görs med sådan egendom som fortfarande har ett restvärde och är underkastad reglerna om den kommunala förmögenhetsförvaltningen.

Som torde framgå av vad kommittén tidigare anfört kan det emellertid i sistnämnda fall inte anses vara förenligt med gällande rätt att kommun anlitar t.ex. frivilligorganisationer eller hjälporgan för u-länder för förmedling av kommunal hjälp. Inte heller kan förmedling till eller via fadderorts- eller vänortsförbindelser göra förfarandet kompetensenligt. Det för bedömningen av kompetensfrågan avgörande förhållandet är i dessa fall oförändrat.

Kommittén har inte heller kunnat finna några andra former för kommunala biståndsinsatser som låter sig förena med gällande rätt. Det återstår då för kommittén att i enlighet med direktiven undersöka möjligheten att genom bestämmelser i lag ge kommuner och landsting möjligheter att medverka i internationell biståndsverksamhet.

En dylik kompetensutvidgning genom lag måste enligt kommitténs uppfattning bli av relativt begränsad räckvidd. Det kan inte bli fråga om att göra några mera ingripande avsteg från de grundsatser som gäller för den kommunala kompetensen. Eftersom den kommunala kompetensfrågan som nyss nämnts vanligen torde bli aktuell först när det är fråga om förfogande över egendom som äger ett restvärde för kommunen, blir det också fråga om att göra visst avsteg från reglerna om den kommunala förmögenhetsförvaltningen, enligt vilka kommun bör vårda sin egendom så att dess förmögenhet inte minskas.

De begränsningar som enligt kommitténs mening bör uppställas i fråga om den kommunala befogenheten på det internationella området är följande.

Organ med erfarenhet av internationellt hjälparbete har framhållit att de kommunala insatserna främst kan komma till nytta i katastrofsituationer, dvs. tillfällen då ett lands eller delar av ett lands befolkning lider nöd till följd av krig, farsoter eller naturhändelser, såsom översvämning, jordbävning, vulkanutbrott, torka, eller liknande händelser. I viss utsträckning kan kommunala insatser också vara av värde vid återuppbyggnaden av olika samhällsfunktioner efter en katastrof. En lagbestämmelse som ger kommun befogenhet att hjälpa i sådana situationer, dvs. i själva katastrofsituationen samt återuppbyggnadsfasen efter en sådan situation, skulle enligt kommitténs mening utgöra en mycket rimlig men

värdefull utvidgning av kompetensen.

Den svenska officiella biståndspolitiken avser endast u-länder. Kommitténs direktiv är också inriktade på hjälp till sådana länder. Enligt kommitténs mening är det emellertid inte lämpligt att begränsa de kommunala katastrofhjälpsinsatserna till endast u-länder. Även om hjälpbehovet är störst vid katastrofer i u-länderna, kan en kommunal insats också i andra länder te sig naturlig. Kommittén kan bara som exempel nämna hjälpbehovet efter översvämningskatastrofen i Holland år 1953 eller vulkanutbrottet på Heimön i Island för ett par år sedan. Så skulle det exempelvis för en kommun vara stötande att inte få lämna hjälp i de fall då en fadder- eller vänort drabbats av en katastrof. En kommun bör enligt kommitténs mening ha möjligheter att hjälpa befolkningen i orter oavsett om dessa är belägna i ett u-land eller inte. Med hänsyn härtill och till de former för kommunala insatser som kommittén i det följande kommer att förorda anser kommittén att det inte bör göras någon skillnad i den kommunala befogenheten med avseende på mottagarländerna. Kommittén förordar därför att kommunerna skall kunna lämna hjälp till alla länder som till följd av en inträffad katastrof är i behov av hjälp.

Med den föreslagna begränsningen av de kommunala insatserna till katastrofsituationer och återuppbyggnadsfasen efter sådana situationer synes hinder inte föreligga med hänsyn till den officiella svenska bistånds- eller utrikespolitiken. Av begränsningen följer också att från den kommunala befogenheten skall undantas deltagande i det långsiktiga biståndet till u-länderna. Detta bör uteslutande vara en statlig angelägenhet. SIDA har också uttalat att något behov av kommunala insatser i fråga om det långsiktiga biståndet inte föreligger.

Som tidigare anförts skall en kommunal medverkan i den internationella biståndsverksamheten vara motiverad av kommunernas speciella förutsättningar att i katastrofsituationer främja en svensk hjälpinsats för drabbade länder. En sådan medverkan kan i princip ske på tre sätt, nämligen genom tillhandahållande av viss utrustning, genom tjänstebistånd eller genom rena penningbidrag.

Som framgår av redogörelsen i det föregående har kommunerna speciella förutsättningar att medverka i den internationella hjälpverksamheten vid katastrofer genom tillhandahållande av *utrustning*. Särskilt när det gäller sjukvårdsmateriel är behovet dokumenterat. Även annan utrustning, t.ex. vissa slags arbetsmaskiner, kan komma i fråga. Möjligheter bör därför ges kommunerna att bistå med utrustning för hjälp vid katastrofer.

För att den kommunala hjälpinsatsen skall bli meningsfull kan man enligt kommitténs uppfattning inte ställa upp några begränsningar rörande utrustningens värde eller eventuella användbarhet för kommunen med hänsyn till reglerna om den kommunala förmögenhetsförvaltningen. Det bör kunna anförtros åt kommunen att själv avgöra om och i vad mån man vid ett visst tillfälle anser sig kunna avvara viss utrustning för användning i katastrofsituationer. Även om kommunen därigenom skulle bli tvungen att ersätta den skänkta utrustningen med ny sådan och denna nyanskaffning måste ske tidigare än som annars skulle ha varit fallet, bör

förfarandet enligt kommitténs uppfattning anses kompetensenligt.

Kommuner och landsting har helt naturligt inte någon egen organisation för förmedling av biståndsinsatser. Det kan inte heller vara lämpligt att inrätta någon ny sådan organisation. Man kan tänka sig fall där kommunerna direkt, utan något förmedlande organ, lämnar bistånd i katastrofsituationer. Så kan t.ex. ske vid bistånd till eller via en fast etablerad vänortsförbindelse. Vanligtvis saknar kommunerna emellertid erfarenhet av internationellt hjälparbete. Sådant arbete kräver en fast organisation och koncentration av hjälpinsatserna. Förmedling av den kommunala utrustningen bör därför enligt kommitténs mening normalt ske via sådana organ som redan har en uppbyggd och väl inarbetad organisation för hjälpinsatser, såsom Röda korset, Rädda Barnen, FN-organ och vissa kyrkliga sammanslutningar. Sådana organisationer har också den bästa möjligheten att bedöma vilken utrustning som är användbar för hjälp i katastrofsituationer. Härigenom kan man undvika att kommunerna skänker utrustning som visar sig vara omöjlig eller olämplig att använda för det avsedda ändamålet. Det bör emellertid anförtros åt kommunerna själva att avgöra om och i vilken mån biståndet skall förmedlas av sådan organisation.

Det sist sagda leder in på en mycket viktig grundsats som är vägledande för Sveriges internationella hjälparbete och som kommittén finner all anledning att betona också i detta sammanhang. Denna grundsats innebär att det kommunala biståndet måste utgå från mottagarlandets behov och prioriteringar. Det kan inte vara rimligt att kommunerna skänker sådan utrustning som mottagarlandet över huvud taget inte har behov av och inte frågar efter och som kan medföra hanteringsproblem och onödiga kostnader för landet. En kanalisering av biståndet genom organisationer med erfarenhet av internationellt hjälparbete och som kommittén anser böra vara det normala förfarandet torde emellertid utgöra en god garanti för att mottagarlandets intressen tillgodoses.

Det är som tidigare nämnts i regel en akut katastrofsituation som hos såväl enskilda som kommuner utlöser den spontana viljan att hjälpa. Befogenheten för kommun att skänka utrustning bör som nämnts gälla sådana situationer. Härigenom kan kommunen uttrycka sin solidaritetskänsla med just det drabbade landet eller den drabbade orten och har då vissa möjligheter att ändamålsbestämma gåvan.

Praktiska skäl talar emellertid för att kommunerna även vid andra tillfällen bör kunna skänka utrustning. Hjälpen måste erfarenhetsmässigt komma fram mycket snabbt vid katastrofer. Om den kommunala befogenheten att skänka utrustning skulle inskränka sig till sådana tillfällen då en katastrof redan inträffat, kan det hända att den kommunala insatsen blir verkningslös. På grund av långa avstånd osv. kan hjälpen komma fram för sent. De internationella katastrofhjälpsinsatserna förbereds på grund härav bl.a. genom uppläggande av lager i Sverige och ur hjälpsynpunkt strategiskt belägna länder. Fråga om skänkande av utrustning till en internationell hjälporganisation som lägger upp sådana katastrofhjälpslager kan därför bli aktuell för kommunerna t. ex. i samband med rutinmässiga inventeringar och utrangeringar. Kommittén

förordar därför att det bör överlämnas åt kommunerna att själva avgöra när utrustningen skall skänkas.

Enligt kommitténs mening bör kommunerna också ges rätt att i anslutning till ett beslut om bistånd med viss utrustning bevilja anslag till de kostnader som kan uppstå för exempelvis inpackning och frakt av utrustningen. Med den normala uppläggningen av en biståndsinsats som kommittén i det föregående förordat torde anslagen för sådana ändamål inte behöva bli särskilt betydande.

Kommunerna torde ha de största förutsättningarna för medverkan i den internationella hjälpverksamheten vid katastrofer när det gäller tillhandahållande av utrustning. Men även när det gäller *tjänstebistånd* kan hos kommunerna finnas ett kunnande som kan komma till användning. Det gäller bl.a. läkare, sjuksköterskor, tekniker och servicepersonal i kommunal tjänst.

Enligt kommitténs mening bör man söka underlätta ett deltagande i det internationella hjälparbetet av kommunalt anställd personal med utbildning och erfarenhet inom sådana yrken som kan komma till nytta i detta arbete. Kommittén vill därför helt instämma i de rekommendationer som lämnats av dåvarande Svenska stadsförbundet och Landskommunernas förbund samt av Landstingsförbundet rörande beviljande av tjänstledighet för kommunalt anställd personal för deltagande i internationellt hjälparbete samt rätt för sådan personal att tillgodoräkna sig sådan tjänstgöring i löne-, pensions- och merithänseende. Kommittén vill därvid förorda att, utöver vad som förordats i betänkandet (Ds Fi 1973:16) U-landsuppdragets meritvärde, beviljandet av tjänstledighet och tillgodoräknandet av tjänstgöringen i olika hänseenden bör avse kommunala tjänstemäns deltagande i all slags internationell hjälpverksamhet i katastrofsituationer och inte endast verksamhet i u-land som sker genom svenska staten eller med bidrag av svenska staten.

Kostnaderna för lön, resor och uppehälle för kommunala tjänstemän som deltar i internationellt hjälparbete bör emellertid enligt kommitténs mening normalt inte bestridas av kommunerna. Det bör liksom f.n. ankomma på staten eller de internationella hjälporganisationerna att svara för sådana kostnader.

Emellertid kan man tänka sig fall där av kommun skänkt utrustning, t.ex. en teknisk komplicerad sjukvårdsapparat eller arbetsmaskin, fordrar särskild personell skötsel som inte omedelbart kan handhas av mottagaren. Det kan under en övergångsperiod finnas behov av kommunalanställd personal för installation och intrimning av utrustningen samt för instruktion om dess skötsel för personer i mottagarlandet. För sådana fall anser kommittén att kostnaderna för den kommunalanställda personal som behövs för dylika uppgifter bör kunna bestridas av kommun. Kommittén förordar därför en utvidgning av den kommunala kompetensen i detta hänseende.

Vad slutligen beträffar bistånd genom *penningbidrag* har de svenska hjälporganisationerna för sin del framhållit fördelarna med ett dylikt bistånd från kommunerna i katastrofsituationer. Penningbistånd innebär enligt organisationerna den bästa hjälpen i sådana situationer, bl.a.

eftersom man därmed kan göra snabba insatser. Dessutom får de som organiserar hjälpinsatserna därigenom större valfrihet när det gäller den totala resursanvändningen.

Införandet av en möjlighet för kommunerna att lämna penningbidrag i katastrofsituationer ter sig med hänsyn till det anförda tilltalande. Inte minst för mindre kommuner som kanske saknar möjlighet att genom bistånd i andra former uttrycka sin solidaritetskänsla med ett katastrofdrabbat land eller vänort skulle möjligheten att ge penningbidrag kunna tänkas vara värdefull.

Direktiven för kommitténs arbete synes emellertid omfatta endast frågan om materiellt och personellt bistånd från kommunerna.

Starka skäl talar också enligt kommitténs mening mot införandet av möjligheten till ett kommunalt penningbistånd.

Även om de kommunala insatserna skall begränsas till katastrofsituationer och återuppbyggnadsfasen efter sådana situationer, kan kommunalt bistånd i form av pengar bli svårare att inordna i den officiella svenska bistånds- och utrikespolitiken och i vissa fall komma i konflikt med denna. Om varje enskild kommun skulle få bestämma vid vilket tillfälle och till vilket land ett bidrag skall lämnas, kan detta nödvändiggöra vissa kontroller från statsmakternas sida som skulle strida mot den kommunala självstyrelsens principer.

Då huvudansvaret för hjälpinsatserna måste åvila statsmakterna, skulle vidare en rätt för kommun att lämna penningbistånd behöva kringgärdas med andra restriktioner från statsmakternas sida angående maximigränser för de kommunala bidragen, anpassade efter exempelvis kommunernas storlek eller skatteunderlag eller efter några andra grunder.

Införandet av ett kommunalt penningbistånd skulle dessutom innebära ett kraftigt avsteg från den viktiga grundsatsern att kommun skall vårda sina angelägenheter. De utvidgningar som kommittén föreslagit i det föregående rörande möjligheten till ett kommunalt bistånd med utrustning och i viss mån tjänster kan sägas mera ligga i linje med vad som nu gäller beträffande den kommunala kompetensen. I dessa fall har utrustningen anskaffats inom ramen för den kommunala kompetensregleringen och biståndsbeslutet innefattar då endast ett ställningstagande till frågan om utrustningen vid en viss tidpunkt kan avvaras för katastrofändamål.

Mot bakgrund härav och då statsmakterna årligen avsätter stora belopp för katastrofändamål – innevarande budgetårs katastrofreserv uppgår till 150 milj. kr. – finner kommittén att de skäl som sålunda anförts mot ett kommunalt penningsbistånd talar med sådan styrka att kommittén för sin del inte vill förorda att kommunerna ges möjlighet att genom kontanta penningbidrag lämna bistånd i katastrofsituationer. Att kommunerna emellertid för att främja biståndsinsatser av annat slag bör kunna stå för vissa kostnader i samband därmed framgår av vad som anförts i det föregående.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén att rätten för kommun att deltaga i den internationella hjälpverksamheten vid katastrofer inriktas på utrustningsbistånd och i viss mån tjänstebistånd. Efter

mönster av tidigare lagstiftningsärenden rörande utvidgning av den kommunala kompetensen bör denna rätt tilläggas kommunerna genom en särskild *lag om rätt för kommun att lämna internationell katastrofhjälp.* Lagen blir att hänföra till de författningar som åsyftas i 3 § andra stycket KL samt motsvarande stadganden i KLS och LL, där det hänvisas till speciallagstiftning rörande vissa kommunala angelägenheter. Utan uttrycklig hänvisning blir föreskrifterna i kommunallagarna om de kommunala verksamhetsformerna och besvär över de kommunala besluten tillämpliga på sådana angelägenheter som det här är fråga om.

Den kommunala befogenheten skall i enlighet med det tidigare sagda avse rätt att skänka utrustning för lindrande av nöden i katastrofsituationer. Med katastrofsituation avser kommittén såväl den akuta katastrofen, som kan vara orsakad av t.ex. krig, farsot, översvämning, jordbävning, vulkanutbrott, torka eller liknande, som återuppbyggnadsfasen efter en katastrof. Man måste med denna definition lämna en ganska stor frihet åt kommunerna att i samråd med SIDA och de internationella hjälporganisationerna själva bedöma i vilka fall insatser skall äga rum. Klart är att utanför denna definition faller deltagande i det långsiktiga svenska biståndet till u-länder. Vid tveksamhet i detta avseende bör kommunen samråda med SIDA.

I enlighet med det tidigare anförda skall kommun också enligt lagen berättigas att i skälig omfattning anvisa särskilda medel för iordningställande och transport av utrustningen samt under ett initialskede bekosta kommunalanställd personal för skötsel av denna. Vid längre tjänstledighet för sådan personal skall kostnaderna emellertid inte bestridas av kommunen.

Enligt den föreslagna lagen tillkommer rätten att lämna katastrofhjälp primärkommun och landstingskommun. Dessa uttryck överensstämmer med terminologin i 2 kap. 6 § i den nya regeringsformen (1974:152). På skäl som anförs i avsnitt 5.2 skall motsvarande rätt inte tillkomma kyrkokommun, dvs. församling.

5.2 Kyrkokommun

Kommittén har, som framgår av vad som sagts under föregående avsnitt, inte ansett sig kunna förorda att primärkommun och landstingskommun ges möjligheter att medverka i internationell katastrofhjälpsverksamhet genom rena penningbidrag. De kommunala insatserna bör enligt kommitténs mening begränsas till områden där kommunerna har speciella förutsättningar att lämna bistånd.

De framställningar som gjorts om ändring i LFS har avsett frågan om rätt för församling att bevilja anslag till internationellt bistånds- och utvecklingsarbete samt till svenska kyrkans mission. De har således avsett penningbidrag.

Samma synpunkter som kommittén lagt på frågan om primärkommuns och landstingskommuns befogenheter när det gäller penningbidrag måste enligt kommitténs uppfattning läggas också på

frågan om församlings medverkan i det internationella arbetet. På grund härav och då någon utrustning som skulle kunna användas i internationellt hjälparbete inte torde kunna påräknas hos församlingarna i sådan omfattning att detta skulle motivera en lagändring, anser sig kommittén inte kunna tillstyrka att församling genom ändring i LFS får befogenhet att bevilja anslag till eller annorledes medverka i sådant arbete.

I enlighet med vad kommittén förordat i det föregående kan emellertid kyrkliga hjälporganisationer av typ Lutherhjälpen göra en nyttig insats genom att förmedla hjälp från kommuner och landsting.

Statens offentliga utredningar 1974

Kronologisk förteckning

1. Orter i regional samverkan. A.
2. Ortsbundna levnadsvillkor. A.
3. Produktionskostnader och regionala produktionssystem. A.
4. Regionala prognoser i planeringens tjänst. A.
5. Boken Litteraturutredningens huvudbetänkande. U.
6. Förenklad konkurs m. m. Ju.
7. Barn- och ungdomsvård. S.
8. Rättegången i arbetstvister. A.
9. Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkanden av 1968 års beredning om stat och kyrka. U.
10. Data och näringspolitik. I.
11. Svensk industri. Delrapport 1. I.
12. Svensk industri. Delrapport 2. I
13. Svensk industri. Delrapport 3. I.
14. Svensk industri. Delrapport 4. I.
15. Sänkt pensionsålder m. m. S.
16. Neutral bostadsbeskattning. Fi.
17. Soli7arisk bostadspolitik. B.
18. Solidarisk bostadspolitik. Bilagor. B.
19. Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjuksköterskor. U.
20. Förslag till skatteomläggning m. m. Fi.
21. Markanvändning och byggande. B.
22. Vattenkraft och miljö. B.
23. Reklam V. Information i reklamen. U.
24. Förslag till hamnlag. K.
25. Fri sterilisering. Ju.
26. Motorredskap. K.
27. Mindre brott. Ju.
28. Räntelag. Ju.
29. Att utvärdera arbetsmarknadspolitik. A.
30. Jordbruk i samverkan. Jo.
31. Unga lagöverträdare V. Ju.
32. Solidarisk bostadspolitik. Följdfrågor. B.
33. Att översätta Gamla testamentet. U.
34. Grafisk industri i omvandling. I.
35. Spridning av kemiska medel. Jo.
36. Skolan, staten och kommunerna. U.
37. Mut- och bestickningsansvaret. Ju.
38. FFV. Förenade fabriksverken. I.
39. Socialvården. Mål och medel. S.
40. Socialvården. Mål och medel. Sammanfattning. S.
41. Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedaghemsverksamhet. Fi.
42. Barns fritid. S.
43. Utställningar. U.
44. Effekter av förpackningsavgiften. Jo.
45. Samordnad traktamentsbeskattning. Fi.
46. Befordringsförfarandet inom krigsmakten. Fö.
47. Installationssektorn. I.
48. Installationssektorn. Bilagor. I.
49. Bevissäkringslag för skatte- och avgiftsprocessen. Fi.
50. Information och medverkan i kommunal planering. Rapport. Kn.
51. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 1. Fö.
52. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 2. Fö.
53. Skolans arbetsmiljö. U.
54. Vidgad vuxenutbildning. U.
55. Utsökningsrätt XIII. Ju.
56. Närförläggning av kärnkraftverk. I.
57. Lägenhetsreserv. B.
58. Skolans arbetsmiljö. Bilagor. U.
59. Sexual- och samlevnadsundervisning. U.
60. Trafikbuller. Del I. Vägtrafikbuller. K.
61. Trafikbuller. Bilagedel. K.
62. Studiestöd åt vuxna. U.
63. Internationellt patentsamarbete I. H.
64. Energi 1985, 2000. I.
65. Energi 1985, 2000. Bilaga. I.
66. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Band 1. Gudstjänstordning m. m. U.
67. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 1. Gudstjänst i dag. Liturgiska utvecklingslinjer. U.
68. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 2. Den liturgiska försöksverksamheten 1969–1972. U.
69. Invandrarutredningen 3. Invandrarna och minoriteterna. A.
70. Invandrarutredningen 4. Bilagor. A.
71. Om behörighet och antagning till högskolan. U.
72. Energiforskning. Program för forskning och utveckling. I.
73. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning A. Utvinning av energiråvaror och industriell energiproduktion. I.
74. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning B. Näringslivets energianvändning. I.
75. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning C. Transporter och samfärdsel. I.
76. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning D. Lokalkomfort och hushåll. I.
77. Värmeförsörjning enligt värmeplan. Ju.
78. Stålindustrins framtida utveckling. I.
79. Utbildning för arbete. A.
80. Jaktmarker. Jo.
81. Jaktmarker. Bilagor. Jo.
82. Samverkan för regional utveckling.
83. Generalklausul i förmögenhetsrätten. Ju.
84. Stat och kommun i samverkan. Kn.
85. Fotografering och integritet. Ju.
86. Kommunal biståndsverksamhet. Kn.

Statens offentliga utredningar 1974

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Förenklad konkurs m. m. [6]
Fri steriliserings. [25]
Mindre brott. [27]
Räntelag. [28]
Unga lagöverträdare V. [31]
Mut- och bestickningsansvaret. [37]
Utsökningsrätt XIII. [55]
Värmeförsörjning enligt värmeplan. [77]
Generalklausul i förmögenhetsrätten. [83]
Fotografering och integritet. [85]

Försvarsdepartementet

Befordringsförfarandet inom krigsmakten. [46]
Krigsmaktens förvaltningsutbildningsutredning. 1. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del. 1. [51]
2. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 2. [52]

Socialdepartementet

Barn- och ungdomsvård. [7]
Sänkt pensionsålder m. m. [15]
Socialutredningen. 1. Socialvården. Mål och medel. [39] 2. Socialvården. Mål och medel. Sammanfattning. [40]
Barns fritid. [42]

Kommunikationsdepartementet

Förslag till hamnlag. [24]
Motorredskap. [26]
Trafikbullerutredningen. 1. Trafikbuller. Del I. Vägtrafikbuller. [60]
2. Trafikbuller. Bilagedel. [61]

Finansdepartementet

Neutral bostadsbeskattning. [16]
Förslag till skatteomläggning m. m. [20]
Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedaghemsverksamhet. [41]
Samordnad traktamentsbeskattning. [45]
Bevissäkringslag för skatte- och avgiftsprocessen. [49]

Utbildningsdepartementet

Boken. Litteraturutredningens huvudbetänkande. [5]
Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkanden av 1968 års beredning om stat och kyrka. [9]
Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjuksköterskor. [19]
Reklam V. Information i reklamen. [23]
Att översätta Gamla testamentet. [33]
Skolan, staten och kommunerna. [36]
Utställningar. [43]
Skolans inre arbete. 1. Skolans arbetsmiljö. [53] 2. Skolans arbetsmiljö. Bilagor. [58]
Vidgad vuxenutbildning. [54]
Sexual- och samlevnadsundervisning. [59]
Studiestöd åt vuxna. [62]
1968 års kyrkohandbokskommitté. 1. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Band 1. Gudstjänstordning m. m. [66] 2. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 1. Gudstjänst i dag. Liturgiska utvecklingslinjer. [67] 3. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 2. Den liturgiska försöksverksamheten 1969–1972. [68]
Om behörighet och antagning till högskolan. [71]

Jordbruksdepartementet

Jordbruk i samverkan [30]
Spridning av kemiska medel. [35]
Effekter av förpackningsavgiften. [44]
Jaktmarksutredningen. 1. Jaktmarker. [80] 2. Jaktmarker. Bilagor. [81]

Handelsdepartementet

Internationellt patentsamarbete I. [63]

Arbetsmarknadsdepartementet

Expertgruppen för regional utredningsverksamhet. 1. Orter i regional samverkan. [1] 2. Ortsbundna levnadsvillkor. [2] 3. Produktionskostnader och regionala produktionssystem. [3] 4. Regionala prognoser i planeringens tjänst. [4]
Rättegången i arbetstvister. [8]
Att utvärdera arbetsmarknadspolitik. [29]
Invandrarutredningen. 1. Invandrarutredningen 3. Invandrarna och minoriteterna. [69] 2. Invandrarutredningen 4. Bilagor. [70]
Utbildning för arbete. [79]
Samverkan för regional utveckling. [82]

Bostadsdepartementet

Boende- och bostadsfinansieringsutredningarna. 1. Solidarisk bostadspolitik. [17] 2. Solidarisk bostadspolitik. Bilagor. [18] 3. Solidarisk bostadspolitik. Följdfrågor. [32] 4. Lägenhetsreserv. [57]
Markanvändning och byggande. [21]
Vattenkraft och miljö. [22]

Industridepartementet

Data och näringspolitik. [10]
Industristrukturutredningen. 1. Svensk industri. Delrapport 1. [11] 2. Svensk industri. Delrapport 2. [12] 3. Svensk industri. Delrapport 3. [13] 4. Svensk industri. Delrapport 4. [14]
Grafisk industri i omvandling. [34]
FFV. Förenade fabriksverken. [38]
Installationsbranchutredningen. 1. Installationssektorn. [47] 2. Installationssektorn. Bilagor. [48]
Närförläggande av kärnkraftverk. [56]
Energiprognosutredningen. 1. Energi 1985, 2000. [64] 2. Energi 1985, 2000. Bilaga. [65]
Energiprogramkommittén. 1. Energiforskning. Program för forskning och utveckling. [72] 2. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning A. Utvinning av energiråvaror och industriell energiproduktion. [73] 3. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning B. Näringslivets energianvändning. [74] 4. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning C. Transporter och samfärdsel. [75] 5. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning D. Lokalkomfort och hushåll. [76]
Stålindustrins framtida utveckling. [78]

Kommundepartementet

Information och medverkan i kommunal planering. Rapport. [50]
Stat och kommun i samverkan. [84]
Kommunal biståndsverksamhet. [86]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen

Nordisk utredningsserie (Nu) 1974

Kronologisk förteckning

1. Sverigefinnarna och deras organisationer
2. Naturorienterande ämnen i grundskolan i Norden, årskurserna 1–6
3. Förslag till Nordisk tentamensgyldighed
4. Grunnskolen i Norden
5. Spesialundervisning i Norden
6. Færøyene i Norden
7. Høyere utdanning av sykepleiere
8. Äldres integration i samhället
9. Kontrollpolitik och narkotika

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02040-